

ULUS GAZETESİNDE ATATÜRK'ÜN VEFATI: MİLLÎ YAS ÜZERİNE BETİMSSEL BİR İNCELEME

Nurcan EDE, Aksaray Üniversitesi, İletişim Fakültesi, Gazetecilik Bölümü, Aksaray, Türkiye

Sorumlu Yazar: Nurcan EDE, nurcanede@aksaray.edu.tr

Atıf Bilgisi Ede, N. (2026). Ulus gazetesinde Atatürk'ün vefatı: millî yas üzerine betimsel bir inceleme. *İnönü Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 11(1), 259–285.

doi 10.47107/inifedergi.1859871

Gönderilme Tarihi: 9 Ocak 2026 / **Kabul Tarihi:** 15 Nisan 2026 / **Yayın Tarihi:** 9 Haziran 2026

Özet

Millî Mücadele'den Cumhuriyet'in kuruluşuna uzanan süreçteki liderliğiyle Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu olan Mustafa Kemal Atatürk'ün vefatı, yalnızca bireysel bir kayıp değil Türkiye'nin yakın tarihinde yaşanan tarihsel bir kırılma olarak kayda geçmiştir. Bu kırılmanın basında nasıl yer aldığı, Millî Mücadele yıllarında Hakimiyet-i Milliye adıyla kurulan ve sonrasında Cumhuriyet Halk Partisi'nin resmî yayın organı olarak hükümetin sözcüsü konumunu üstlenen Ulus gazetesi üzerinden izlenmesi mümkündür. Bu çalışmanın amacı, Atatürk'ün vefatının Ulus gazetesinde nasıl yer aldığını ve millî yas sürecinin kamuoyuna nasıl aktarıldığını ortaya koymaktır. Çalışmada, “Millî Yas” (11–21 Kasım 1938) süresince Ulus gazetesinin birinci sayfasında yer alan Atatürk'ün vefatına ilişkin içerikler ele alınmıştır. Nitel araştırma yaklaşımının benimsendiği bu çalışmada; ilgili gazeteden doküman incelemesiyle elde edilen veriler, belirlenen temalar doğrultusunda betimsel analiz tekniğiyle incelenmiştir. Çalışma kapsamında; Ulus gazetesinin, Atatürk'ün hastalığının son evresinde teknik ve rasyonel bir bilgilendirme dili kullanırken vefatın gerçekleşmesiyle birlikte duygusal yoğunluğu yüksek, birleştirici ve “ebedi şef” mitini pekiştiren bir dil kullanıldığı tespit edilmiştir. Gazete, yas sürecini yalnızca bir matem olarak değil aynı zamanda devlet otoritesinin sürekliliğini ve rejime sadakati yeniden üreten bir meşruiyet zemini olarak kurgulamıştır. Özellikle gençlik ve akademik çevrelerin kamusal yas pratikleri, Cumhuriyet'in kurucu lideri etrafında şekillenen ortak bir hafıza ve meşruiyet alanının inşasında merkezi bir rol üstlenmiştir. İstanbul'dan Ankara'ya uzanan cenaze nakli ve törenler; halkın kitlesel katılımı ile uluslararası basının ilgisi ve diplomatik temsil üzerinden Atatürk'ün mirasının evrenselliği ve Cumhuriyet'in kurumsal sürekliliği vurgulanarak okuyucuya sunulmuştur. Bu süreçte Ulus, yasın kederini vakur bir devlet töreni anlayışı içinde ele almış; Cumhuriyet Halk Partisi'nin resmî sözcüsü ve bir parti gazetesi olarak millî yasın duygusal tonunu, sembolik çerçevesini ve siyasal anlamını biçimlendirmiştir. Bu yönüyle çalışma, Ulus gazetesi örneği üzerinden erken Cumhuriyet döneminde millî yasın basında nasıl yer aldığını ortaya koyarak literatüre katkı sunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Türk basın tarihi, Atatürk'ün vefatı, millî yas, Ulus gazetesi, parti gazetesi.

ATATÜRK'S DEATH IN THE ULUS NEWSPAPER: A DESCRIPTIVE ANALYSIS OF NATIONAL MOURNING

Nurcan EDE, Aksaray University, Faculty of Communication, Department of Journalism, Aksaray, Türkiye

Corresponding Author: Nurcan EDE, nurcanede@aksaray.edu.tr

Citation Ede, N. (2026). Ulus gazetesinde Atatürk'ün vefatı: milli yas üzerine betimsel bir inceleme. *İnönü University Faculty of Communication Electronic Journal*, 11(1), 259–285.

doi 10.47107/inifedergi.1859871

Submission Date: January 9, 2026 / **Acceptance Date:** April 15, 2026 / **Published Date:** June 9 2026

Abstract

The passing of Mustafa Kemal Atatürk, the founder of the Republic of Turkey, whose leadership spanned the period from the National Struggle to the establishment of the Republic, was recorded not only as an individual loss but also as a historical turning point in Turkey's recent history. How this turning point was covered in the press can be traced through the newspaper *Ulus*, which was founded during the years of the National Struggle under the name *Hakimiyet-i Milliye* and later became the official publication of the Republican People's Party, acting as the government's mouthpiece. The aim of this study is to reveal how Atatürk's death was covered in the newspaper *Ulus* and how the national mourning process was conveyed to the public. The study examines the content related to Atatürk's death that appeared on the front page of the *Ulus* newspaper during the "National Mourning" period (November 11–21, 1938). Adopting a qualitative research approach, this study examines the data obtained from document analysis of the relevant newspaper using descriptive analysis techniques in line with the identified themes. Within the scope of the study, it was determined that the *Ulus* newspaper used a technical and rational language of information during the final stages of Atatürk's illness, and with his passing, it used a language that was highly emotional, unifying, and reinforced the myth of the "eternal leader." The newspaper framed the mourning process not only as a period of grief but also as a basis for legitimacy that reproduced the continuity of state authority and loyalty to the regime. Public mourning practices, particularly among youth and academic circles, have played a central role in constructing a shared memory and legitimacy around the founding leader of the Republic. The funeral procession and ceremonies stretching from Istanbul to Ankara, with mass public participation, international media attention, and diplomatic representation, emphasized the universality of Atatürk's legacy and the institutional continuity of the Republic to the reader. During this process, *Ulus* addressed the grief of mourning within the framework of a dignified state ceremony; as the official spokesperson of the Republican People's Party and a party newspaper, it shaped the emotional tone, symbolic framework, and political meaning of national mourning. In this respect, the study contributes to the literature by revealing how national mourning was covered in the press during the early Republican period, using the example of the *Ulus* newspaper.

Keywords: History of the Turkish press, Atatürk's death, national mourning, *Ulus* newspaper, party newspaper

Giriş

Atatürk'ün yaşamı, yakın dönem Türk tarihinin olaylarıyla derin bir ilişki içinde şekillenen bir zaman dilimini kapsamaktadır (İnan, 1959, s. 1). Savaşlarla yıkıma uğramış, işgaller sonucu siyasal varlığını büyük ölçüde yitirmiş Osmanlı İmparatorluğu'nun enkazı üzerinde, millî nitelikli yeni bir devlet kurma hedefiyle hareket eden Atatürk, "yeni bir tarih yapma" düşüncesini siyasal eyleminin merkezine yerleştirmiştir. Bu süreçte yalnızca bir devletin kuruluşuna öncülük etmekle kalmamış; siyasal meşruiyetin kaynağını ulusal egemenliğe dayandıran yeni bir tarihsel düzenin inşasını da mümkün kılmıştır (Armaoğlu, 2023a, s. 35, 2023b, s. 233). Ortaylı'nın (2018, s. 420) ifadesiyle, "Selanik'te Ali Rıza oğlu Mustafa Kemal olarak başlayan hayat", Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kurucusu ve Gazi Mustafa Kemal Atatürk olarak tarihsel bir anlam ve yön kazanmıştır.

Yakın dönem Türk tarihindeki dönüşümün mimarı olan Atatürk'ün vefatı, Cumhuriyet'in siyasal bütünlüğü açısından derin anlam taşıyan tarihsel bir kırılma olarak kaydedilmiş; bu kayıp, ulusal ölçekte paylaşılan millî bir yas deneyimi olarak toplumsal düzeyde yaşanmıştır. Söz konusu tarihsel kırılmanın hangi haberleştirme pratikleri üzerinden kurulduğu, dönemin basın aracılığıyla görünür hâle gelmiştir. Özellikle Atatürk'ün vefatını izleyen millî yas sürecinde basın, yalnızca bilgilendirme işleviyle sınırlı kalmamış; aynı zamanda yasin kamusal çerçevesinin oluşturulmasında ve aktarılmasında etkin bir rol oynamıştır.

Bu açıdan, Millî Mücadele döneminde bizzat Atatürk'ün isteğiyle kurulan, Cumhuriyet'in ilanından sonra Cumhuriyet Halk Partisi'nin resmî yayın organı kimliğini üstlenen ve iktidarın siyasal tutumunu doğrudan kamuoyuna taşıyan *Ulus* gazetesi, Atatürk'ün vefatını anlamlandırma ve aktarma konusunda ayrıcalıklı bir konumda yer almaktadır. *Ulus*'un bu tarihsel ve siyasal konumu, gazetede yayımlanan haber, başyazı ve diğer anlatıların millî yasin yalnızca bir olay aktarımı olarak değil; Cumhuriyet'in kurucu lideri etrafında şekillenen ortak bir hafıza ve meşruiyet alanı olarak millî yasin nasıl kurulduğunu ve kamuoyuna nasıl aktarıldığını incelemeyi mümkün kılmaktadır.

Bu çalışma, Atatürk'ün vefatının *Ulus* gazetesinde nasıl yer aldığını ve millî yas sürecinin kamuoyuna nasıl aktarıldığını ortaya koymayı amaçlamaktadır. Mevcut literatürde Atatürk'ün ölümüne ilişkin basın yansımaları çoğunlukla farklı gazeteler birlikte ele alınarak genel bir çerçevede değerlendirilmiş; dönemin siyasal iktidarıyla doğrudan ilişkili, Cumhuriyet Halk Partisi'nin resmî yayın organı niteliği taşıyan *Ulus* gazetesinin bu süreci nasıl ele aldığı özel olarak incelenmemiştir. Bu çalışma kapsamında, *Ulus* gazetesinin birinci sayfasında 11–21 Kasım 1938 tarihleri arasında yayımlanan Atatürk'ün vefatına ilişkin haber, yazı ve diğer içerikler betimsel analiz tekniğiyle ele alınmıştır. Çalışma *Ulus* gazetesiyle sınırlı tutulmuş; haberlerin devamı niteliğindeki metinler analize dâhil edilmiştir. Bu yönüyle çalışma, Atatürk'ün vefatının Türk basınında *Ulus* gazetesi özelinde nasıl ele alındığını ortaya koyarak literatüre katkı sunmaktadır.

1. Atatürk'ün Önderliğinde Türkiye Cumhuriyeti

Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesiyle Osmanlı İmparatorluğu, yalnızca askerî bir yenilgiye değil, aynı zamanda derin bir siyasal ve toplumsal çözülmeye sürüklenmiştir. Savaşa "diriltme, yaşatma, hatta büyütme" beklentileriyle giren imparatorluk (Berkes, 2020, s. 475), süreç sonunda başkentin işgali, toprakların paylaşılması ve anayurdun dahi kaybedilme ihtimaliyle karşı karşıya kalmıştır. İttifak hâlindeki büyük güçlerin de yenilgiye uğraması, Osmanlı Devleti'ni uluslararası alanda bütünüyle yalnızlaştırmış; bu durum, devletin meşruiyetini hem içeride hem dışarıda ciddi

biçimde zedelemiştir. Ancak bu çok yönlü kriz ortamı, kısa süre içinde yeni bir siyasal yönelimin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Bu sürecin belirleyici unsuru, Mustafa Kemal Atatürk'ün ulusal irade ve bağımsızlığı siyasal egemenlikle birlikte ele alan liderliği olmuştur (Lewis, 2020, s. 48).

Mondros Mütarekesi sonrasında ortaya çıkan otorite boşluğu ve siyasal belirsizlik, Anadolu'da merkezî yönetimden görece bağımsız gelişen direniş hareketlerini güçlendirmiştir. İzmir'in işgali, bu dağınık direnişlerin merkezî bir siyasal irade etrafında birleşmesini zorunlu kılan kritik bir eşik olmuştur. Mustafa Kemal Paşa'nın Samsun'a çıkışı, Millî Mücadele'nin fiilî başlangıcını oluşturmuş; Anadolu'daki parçalı direniş odaklarını ortak bir millî hedef doğrultusunda birleştiren siyasal ve örgütsel süreci başlatmıştır (Ünal, 1977, s. 515). Amasya Genelgesi ile ulusal egemenliğe dayalı kolektif irade ilan edilmiş; Erzurum ve Sivas kongreleriyle direniş ortak bir siyasal programa kavuşmuştur. Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılması, mücadelenin kurumsal bir çerçeveye oturduğunu göstermiştir (Ahmad, 2019, s. 85). 1922'de askerî zaferle sonuçlanan süreç (Zürcher, 2020, ss. 187-188), Osmanlı Devleti'nin tasfiyesini öngören düzenlemeyi fiilen geçersiz kılmıştır. Böylece Sevr Antlaşması ile "hasta adam"ın siyasal varlığının tamamen sona erdirilmesi hedeflenmişken (Sarica, 1980, s. 318) bu düzenlemeyi kabul etmeyen tek mağlup devlet Türkiye olmuştur (Ortaylı, 2019, s. 70).

Bu çerçevede Millî Mücadele, yalnızca işgallere karşı yürütülen bir direniş değil; siyasal egemenliğin zamana yayılarak yeniden tanımlandığı bir dönüşüm süreci olarak da şekillenmiştir (Armaoğlu, 2023a, s. 38). Nitekim Cumhuriyet'in ilanıyla birlikte gerçekleştirilen devrimler, ulusal bağımsızlığın ancak süreklilik gösteren toplumsal ve kurumsal dönüşümlerle korunabileceği anlayışına dayandırılmıştır (İnalcık, 2021, s. 222). Bu devrim süreci, çağdaş medeniyet düzeyine ulaşma hedefini esas almıştır (Giritli, 1983, ss. 72-73; Yetkin, 1983, s. 137).

Tüm bu tarihsel süreç dikkate alındığında, Atatürk'ün ulusun kaderini köklü biçimde değiştiren tarihsel bir lider olarak öne çıktığı; gerçekleştirdiği devrimlerle çağdaş bir ulus-devletin kurumsal ve toplumsal temellerini kalıcı biçimde tesis ettiği ifade edilmelidir (Zürcher, 2020, s. 218). Bu açıdan 1930'lu yılların sonlarında Atatürk'ün ağırlaşan hastalığı, yalnızca kişisel bir sağlık sorunu değil genç Cumhuriyet'in tarihi açısından da kritik bir gelişme olarak kaydedilmiştir.

2. Atatürk'ün Hastalık Süreci ve Vefatı

Falih Rıfki Atay (2020, ss. 563-564), Cumhuriyet'in onuncu yıl dönemi sıralarında Atatürk'ün enerjisinde ve fiziksel direncinde belirgin bir azalma gözlemlediğini; uzun yıllar boyunca kesintisiz süren çalışma temposunun ve sağlık sorunlarının bu yorgunluğu görünür kıldığını ifade etmektedir. Atay'a göre Atatürk, böbrek rahatsızlıkları ve kalp krizlerine rağmen devlet işlerini sürdürmüş, doktorların dinlenme yönündeki tavsiyelerine çoğu zaman uymamış ve çalışma temposunu azaltmamıştır. 1937 yılı itibarıyla bu yoğunluğun sağlık sorunlarıyla birleştiğini belirten Atay, söz konusu dönemde Atatürk'ün sinir dengesinde bozulmaların ve hem fiziksel hem de ruhsal yorgunluğun daha belirgin hâle geldiğini vurgulamaktadır.

Benzer biçimde Zürcher (2020, s. 217), Atatürk'ün 1937-1938 yıllarında çabuk öfkelenmesi ve sıkça karar değiştirmesini kötüleşen sağlık durumuyla ilişkilendirmekte; sirozun etkilerinin 1937'den itibaren belirginleştiğini belirtmektedir. Koçak da (2016, ss. 67-68) Atatürk'ün sağlık durumundaki bozulmanın 1937 yılında hissedilmeye başlandığını ancak hastalığın kesin teşhisinin 1938 yılı başlarında konulabildiğini ifade etmektedir. 1938 yazına gelindiğinde hastalığın ölümcül

bir seyir izlediği anlaşılmış; bu bilginin kamuoyuna yansımalarının siyasal istikrarsızlık yaratabileceği gerekçesiyle Atatürk'ün sağlık durumuna ilişkin bilgiler resmî olarak gizli tutulmuştur. Buna karşın gazeteci Ahmet Emin Yalman'ın *Tan* gazetesinde bu konuyu kamuoyunun gündemine taşımasının ardından, Atatürk'ün sağlık durumuna ilişkin ilk resmî açıklama İçişleri Bakanı Şükrü Kaya tarafından 17 Ekim 1938 tarihinde yapılmıştır. Böylece Türk kamuoyu, Atatürk'ün sağlık durumuna ilişkin bilgiyi ilk kez resmî düzeyde edinebilmiştir.

Kuşkusuz Atatürk'ün son dönemine ilişkin değerlendirmelerde manevi kızı Afet İnan'ın hatıraları önemli bir kaynak olarak yer almaktadır. İnan (1959, s. 16), 1938 yazının sonlarına doğru Atatürk'ün Dolmabahçe Sarayı'nda istirahat ettiğini; sağlık durumunun izlenmesi amacıyla odasında bir nöbet defteri tutulduğunu ve doktorların tavsiyesi doğrultusunda konuşmalarının sınırlandırıldığını belirtmektedir. Buna rağmen Atatürk'ün, gazeteler ve kitaplar aracılığıyla siyasi ve askerî gelişmeleri takip etmeyi sürdürdüğünü; milletin geleceğine ve dünya barışına ilişkin değerlendirmelerini hastalığının son safhalarında dahi devam ettirdiğini ifade etmektedir. İnan'a göre, Atatürk, 26 Eylül 1938 tarihinde ilk hafif komasını geçirmiş; bu tarihten sonra ölüm gerçeğiyle yüzleşmiştir. Cumhuriyet'in on beşinci yıl dönümünde Ankara'da bulunmayı arzulamasına rağmen sağlık durumu buna imkân tanımamıştır. İnan, vefattan kısa süre önce geçici bir iyilik hâlinin ortaya çıktığını fakat Atatürk'ün yeniden komaya girerek bir daha uyanamadığını aktarmıştır.

Andrew Mango (2021, ss. 600-601) da Atatürk'ün 8 Kasım 1938'te komaya girdiğini ve sağlık durumunun hızla kötüleştiğini; 10 Kasım sabahı saat 09.05'te ölümünün resmî bir bülten aracılığıyla kamuoyuna duyurulduğunu belirtmektedir. Mango'ya göre Atatürk'ün cenaze töreni, halkın yoğun katılımı ve güçlü duygusal tepkileriyle benzeri görülmemiş bir kitlesel yas sahnesine dönüşmüştür. Mango'nun bu değerlendirmesi, dönemin siyasal ve entelektüel aktörlerinin değerlendirmeleriyle de örtüşmektedir. Nitekim Uran, 10 Kasım 1938'i "Türk âlemi için millî bir felaket günü" olarak nitelendirirken (2017, s. 261), Atay da bu dönemi "üstümüze memleket yıkılmış gibi" sözleriyle tanımlamıştır (2025, s. 569).

Bir diğer yandan, millî yas hâlini somutlaştırmak açısından döneme ait bireysel tanıklıklar önemli ipuçları sunmaktadır. Bu bağlamda, Atatürk'ün İstanbul'daki cenaze törenine *Tan* gazetesi muhabiri olarak katılan Sabiha Sertel ile o dönemde ilköğretim çağındaki bir çocuk olan Altan Öymen'in Ankara'daki törene ilişkin hatıraları dikkat çekicidir. Sertel (1978, s. 192), Atatürk'ün vefatının ardından ülke genelinde derin bir matem atmosferinin hâkim olduğunu; cenaze günü evlerin siyah bayraklarla donatıldığını, Boğaziçi'nde ulaşımın dahi bu havayı bozmayacak ölçüde ağırlaştığını ve halkın balkonlardan, duvar üstlerinden cenaze alayına gözyaşları içinde eşlik ettiğini aktarmaktadır. Öymen (2020, s. 95) ise Atatürk'ün hastalığının aile çevresinde bilindiğini, ancak ölüm ihtimalinin açık biçimde dile getirilmediğini ve iyileşeceğine dair güçlü bir beklentinin sürdürüldüğünü belirtmektedir. 10 Kasım sabahı yayımlanan doktor raporunun ardından gelen ölüm haberiyle birlikte Ankara'daki cenaze törenine ailesiyle katıldığını ve kalabalık içinde yoğun bir duygusal sarsıntı yaşadığını ifade etmektedir. Bu iki tanıklık birlikte değerlendirildiğinde, Atatürk'ün vefatının yalnızca bireysel bir kayıp olarak değil, kamusal törenler aracılığıyla ulusal ölçekte paylaşılan bir yas deneyimine dönüştüğü anlaşılmaktadır.

3. Literatür İncelemesi

Atatürk'ün vefatını konu alan gazetecilik, din ve tarih alanlarına ait dört lisansüstü çalışmaya

rastlanmıştır. Bu çalışmaların yalnızca ikisi, Atatürk'ün ölümünü doğrudan basın üzerinden ele almaktadır. Çakır (2007) tarafından tarih anabilim dalında yürütülen çalışmada, dönemin ulusal gazetelerinden yararlanılarak Atatürk'ün ölümünün Türk halkı üzerindeki etkileri incelenmiştir. Doğan'ın (2019) gazetecilik alanındaki çalışmasında, Atatürk'ün ölümüne ilişkin gazete manşetleri ve sayfa tasarımları dijital ortamda yeniden düzenlenerek geleneksel ve teknoloji temelli tasarımlar arasındaki farklar analiz edilmiştir.

Atatürk'ün vefatının basındaki yansımaları, çok sayıda bilimsel makaleye de konu olmuştur. Söz konusu çalışmaların önemli bir bölümü, Atatürk'ün ölümünün ulusal basındaki yankılarını ele almaktadır. Ulusal basına odaklanan çalışmalar arasında Uzun (2009), Ankara'daki cenaze töreninin ulusal basındaki temsillerini incelemiştir. Yazıcı ve Çelik (2012) Atatürk'ün sağlığı ve vefatıyla ilgili basında yer alan asılsız haberlere odaklanmıştır. Üçüncü (2013), Atatürk'ün ölümü ve cenaze törenlerinin Türkiye'deki yansımalarını ele aldığı çalışmasında dönemin ulusal gazetelerini başlıca başvuru kaynakları arasında göstermiştir. Akseki (2016), Atatürk'ün ölümünün Türk ulusal basınına yansımalarını dönemin çeşitli gazeteleri üzerinden analiz etmiştir. Benzer şekilde Cansız (2021) da Atatürk'ün vefatının Türk halkı üzerindeki etkilerini değerlendirirken ulusal basındaki haberleri temel kaynaklardan biri olarak kullanmıştır. Ulusal basın çalışmalarının yanı sıra, Atatürk'ün vefatının yerel basındaki yansımalarını inceleyen araştırmalar da bulunmaktadır. Bu bağlamda Tinal (2008), Atatürk'ün vefatının İzmir yerel basınındaki yansımalarını ele almıştır. Aydın ve Akseki (2018), Hatay basını üzerinden süreci incelemiş ve analizlerine ulusal gazeteleri de dâhil etmiştir. Alpaslan ve Kocaoğlu (2022) ise Atatürk'ün vefatının Gaziantep ve Kahramanmaraş yerel basınındaki yansımalarını incelemiştir.

Bu çalışmaların yanı sıra, Atatürk'ün vefatına ilişkin uluslararası basında yer alan haber ve yorumların Türk basınına yansımalarını inceleyen araştırmalar da bulunmaktadır. Bu kapsamda Toksoy (2006a), Atatürk'ün vefatının Balkanlar ve Ortadoğu basınındaki etkilerinin Türkiye'deki akislerini incelemiş; farklı coğrafyalardaki basın tepkilerinin Türk basınındaki yansımalarını ortaya koymuştur. Toksoy (2006b), bir diğer çalışmada ise Avrupa gazetelerinde Atatürk'ün ölümüyle ilgili olarak çıkan haber ve yorumların Türk basınına yansımalarını ele almıştır.

Atatürk'ün vefatının uluslararası basına yansımaları ise literatürde ayrı ve önemli bir inceleme alanı olarak öne çıkmaktadır. Bu kapsamda Devlet (1999) Tatar basını, Çalık (2002) Alman basını, Çolak (2003) Macaristan basını, Ağayev (2010) Sovyet basını, Uca ve Ülker (2018) Alman basını, Benhür (2018) Ukrayna basını, Tüylü Turan (2019) İspanya basını, Yurdigül ve Yoğurtçu (2021) Türk soylu ülkelerin basını, Sezan (2023) Avustralya basını, Uludağ (2023) İngiliz basını, Tinal (2015) Bulgaristan basını ve Yılmaz ile Erkutlu (2015) Japonya basını incelemiştir. Bunun yanı sıra, bazı önde gelen uluslararası yayın organlarında Atatürk'ün vefatının nasıl yansıtıldığı da ayrıntılı biçimde ele alınmıştır. Bu doğrultuda Yetişgin (2006) ve Sarı (2008) The Times gazetesini incelemiş; Kılıç (2013) Völkischer Beobachter gazetesine odaklanmıştır. Bayram (2025) ise The New York Times ve The Washington Post gazetelerindeki haberleri analiz etmiştir.

Bu literatür, Atatürk'ün vefatının hem ulusal ve yerel hem de uluslararası basındaki yansımalarının farklı örnekler ve temalar üzerinden kapsamlı biçimde ele alındığını göstermektedir. Bununla birlikte, söz konusu çalışmaların büyük bölümünde gazeteler çoğunlukla genel bir çerçevede içinde değerlendirilmiş; dönemin siyasal iktidarıyla doğrudan ilişkili, resmî yayın organı niteliği

taşıyan bir gazetenin Atatürk'ün vefat sürecini nasıl sunduğu özel olarak ele alınmamıştır. Oysa Cumhuriyet Halk Partisi'nin yayın organı olarak *Ulus* gazetesi, Atatürk'ün ölümü sonrasında oluşan yas atmosferinin, resmî söylemlerin, kamusal ve törensel pratiklerin kamuoyuna aktarılmasında merkezi bir işleve sahiptir. Mevcut literatürde *Ulus* gazetesi genellikle dönemin diğer gazeteleriyle birlikte değerlendirilmiş; Atatürk'ün vefatının *Ulus* gazetesi özelinde incelendiği bir çalışmaya rastlanmamıştır. Çalışma, söz konusu boşluğu doldurmayı amaçlayarak *Ulus* gazetesinin birinci sayfasında yayımlanan içerikleri betimsel analiz ile ele almakta ve Atatürk'ün vefatının Türk basınında nasıl aktarıldığını ortaya koymayı hedeflemektedir.

4. Yöntem

Bu çalışmada nitel araştırma yaklaşımı benimsenmiştir. Doğrusal bir süreç izlemeyen nitel araştırmalar, belirli bir kültürel ve tarihsel bağlamın ayrıntılarına yoğun biçimde odaklanmaktadır (Neuman, 2022, s. 334). Nitel araştırmalarda veriler; gözlem, görüşme ve doküman incelemesi gibi teknikler aracılığıyla toplanmakta ve algıların, deneyimlerin ve olayların bütüncül bir biçimde ortaya konulması hedeflenmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 41). Bu bağlamda dokümanlar, nitel araştırmalarda önemli bir veri kaynağı olarak öne çıkmakta; belirli bir olguya ilişkin bilgi içeren yazılı materyallerin sistematik biçimde çözümlenmesine olanak sağlamaktadır. Doküman incelemesi, tek başına kullanılabildiği gibi diğer veri toplama teknikleriyle birlikte kullanıldığında araştırmanın güvenilirliğini de artırmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018, ss. 189-190).

Bir diğer yandan özellikle tarihsel araştırmalar keşifsel, betimleyici ve açıklayıcı nitelikte olmakla birlikte, genellikle betimleyici bir yaklaşım sergilemektedir (Neuman, 2022, s. 112). Betimsel analiz, en genel anlamıyla, elde edilen verilerin önceden belirlenen temalar doğrultusunda düzenlenerek özetlenmesi ve yorumlanmasını ifade etmektedir. Bu analiz türü, bulguların sistematik bir bütünlük içinde sunulmasına olanak tanırken veriler arasındaki neden-sonuç ilişkilerinin irdelenmesini ve buna bağlı olarak belirli çıkarımlara ulaşılmasını sağlamaktadır. Betimsel analizde, bulguların daha açık ve etkili biçimde aktarılabilmesi amacıyla doğrudan alıntılara yer verilmekte; veriler yalnızca açıklanmakla kalmayıp araştırmacı tarafından yorumlanmaktadır. Bu süreçte ortaya çıkan temaların birbiriyle ilişkilendirilmesi, anlamlandırılması ve ileriye dönük değerlendirmelerin yapılması da analiz kapsamında yer almaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018, ss. 239-240).

Bu çalışmada *Ulus* gazetesi temel kaynak olarak kullanılmış; gazeteden doküman incelemesiyle elde edilen veriler, belirlenen temalar çerçevesinde betimsel açıdan analiz edilmiştir. Gazetede Atatürk'ün vefatına ilişkin haberler, belirli temalara göre düzenlenmiş; veriler sistematik bir konu bütünlüğü içinde işlenmiştir. Gerekli durumlarda doğrudan alıntılara da desteklenmiştir. Çalışmada incelenen başlıca temalar şunlar olmuştur: Atatürk'ün son günlerindeki sağlık durumu; vefat haberinin duyurumu ve ilk resmî tebliğler; millî yasın gazeteye yansımaları ve kamusal görünüşleri; Atatürk'ün vefatı sonrası resmî yasın kurumsal, törensel ve diplomatik inşası; uluslararası basın ve diplomatik mesajlar; Atatürk'ün naaşının İstanbul'da halkın ziyaretine açılması; İstanbul'daki resmi uğurlama töreni; Ankara Garı'ndaki karşılama töreni; Ankara'daki resmi tören ve Atatürk'ün geçici istirahatgahına uğurlanışı. Bu çerçevede, Atatürk'ün vefatının *Ulus* gazetesinde nasıl yer aldığı detaylı ve bütünlüklü biçimde ortaya konulmuştur.

Çalışma, *Ulus* gazetesi ile sınırlandırılmıştır; diğer gazeteler değerlendirmeye dahil edilmemiştir. *Ulus* gazetesinin tercih edilme nedeni, Millî Mücadele döneminde Atatürk tarafından kurulmuş

olması ve daha sonra Cumhuriyet Halk Partisi'nin resmi yayın organı olarak iktidarın sözcülüğünü üstlenmesidir. İnceleme, 11-21 Kasım 1938 tarihleri arasında gazetenin ilk sayfasında yer alan Atatürk'ün vefatına ilişkin haber, başyazı ve yorumlarla sınırlıdır. Haberlerin devam yazıları diğer sayfalarda yer aldığı analize dahil edilmiştir. Gazetenin tarihsel önemi dikkate alınarak, Atatürk'ün vefatını kamuoyuna nasıl duyurduğu ve sunduğu analiz edilmiştir. Mevcut literatürde *Ulus* gazetesi genellikle dönemin diğer gazeteleriyle birlikte kaynak olarak kullanılmış veya genel değerlendirmeler kapsamında incelenmiştir; bu çalışma ise *Ulus*'un bağımsız ve merkezi rolünü tek başına ele alarak Atatürk'ün vefatının gazetede nasıl duyurulduğu veya sunulduğu konusundaki boşluğu doldurmaktadır.

4.1. Bulgular

Çalışma kapsamında, *Ulus* gazetesi tarafından da "Millî Yas" olarak adlandırılan dönem incelenmiştir. Bununla birlikte, çalışmaya 9-10 Kasım günleri de dahil edilmiştir; zira bu tarihlerde gazetede yer alan haberler, Atatürk'ün sağlık durumunun kritikliğini belgelemekte ve yas sürecinin anlaşılmasına katkı sağlamaktadır. Böylece çalışma hem yas dönemini hem de öncesindeki kritik dönemi kapsayarak daha bütünlüklü ve sağlam bir arka plana dayandırılmıştır.

4.1.1. Atatürk'ün Son Günlerindeki Sağlık Durumuna İlişkin Bilgiler

9 Kasım 1938 tarihli *Ulus* gazetesinde yer alan haberde, "Büyük Şefimiz¹" ifadesi kullanılarak "Atatürk'ün sıhhatlerine dair dün resmî tebliğ neşredildi" başlığına yer verilmiştir. Atatürk'e yönelik saygı ve bağlılık vurgusunu belirgin biçimde taşıyan bu haberin kaynağının Anadolu Ajansı olduğu; metnin ise "Reisicumhur Umumi Kâtipliği"nden iletilen resmî bilgilere dayandığı görülmektedir. Haberde, Atatürk'ün hastalığının dün saat 18.30 itibarıyla "normal seviyesinden çıkarak şiddetlendiği" ve "sıhhi vaziyetlerinin yeniden ciddiyet kesbettiği" ifade edilmiştir. Gazete, Atatürk'ün genel durumu yanında ateş, nabız düzeni ve solunum sıklığı gibi teknik tıbbi verileri ayrıntılı biçimde sunmuş; tedavisiyle ilgilenen doktorların isimlerini de listeleyerek haberin hem resmî hem de güvenilir bir çerçevede aktarılmasını sağlamıştır ("Büyük Şefimiz", 1938).

10 Kasım 1938 tarihli sayıda ise dil ve anlatım biçiminde belirgin bir ciddiyet ve resmiyet dikkat çekmektedir. Gazetede, "Büyük Şefimizin sıhhatleri hakkında dün neşredilen resmî tebliğler" ifadesi yer almakta; hemen alt başlıkta ise "Gece 24'teki tebliğde 'umumî ahval vahamete doğru seyir ediyor' deniyor" cümlesiyle durumun ağırlaştığı açıkça ifade edilmektedir. Haberin devamında, saat 10.00, 20.00 ve 24.00 olmak üzere üç farklı zaman diliminde yayımlanan sağlık bültenleri ardışık biçimde verilerek her bir tebliğde, Atatürk'ün ateş, nabız ve solunum değerleri sistematik olarak aktarılmaktadır ("Büyük Şefimizin Sıhhatleri...", 1938). Bu aktarım biçimi, gazetenin olayı duygusal bir dil yerine bilgi temelli, resmî ve düzenli bir anlatı üzerinden sunduğunu göstermektedir. *Ulus*, okuyucusunu kaygıya sevk etmeden, devletin resmî kaynaklarına dayalı açıklamaları sıralı ve nesnel biçimde paylaşarak kontrollü bir kamusal bilgilendirme dili kurmakta; böylece Atatürk'ün yalnızca sağlık durumuna ilişkin bilgileri aktarmakla kalmayıp bu bilgilerin toplumsal ölçekte sükûnet ve disiplin içinde karşılanmasına dikkat etmektedir.

Ulus'un bu iki günlük yayın çizgisi, Atatürk'ün ölümünden sonra yayımlanan haberlerle karşılaştırıldığında daha fazla anlam kazanmaktadır. Zira gazete, 15 Kasım 1938 tarihli sayısında

1 Doğrudan alıntılarda metnin orijinalliğine sadık kalınmıştır. Bu nedenle dilbilgisi ve imla hataları ile diğer yazım yanlışları ilgili gazeteden kaynaklanmaktadır.

(“Saat Kaç?”, 1938), Atatürk’ün sağlık durumunun 8 Kasım akşamından itibaren kritiklediğini belirtmiş; böylece 9–10 Kasım’da kullanılan teknik ve nötr dilin arka planı geriye dönük olarak daha belirgin hâle gelmiştir. Bu açıdan bakıldığında, 15 Kasım’da yayımlanan haber *Ulus*’un önceki günlerde benimsediği kontrollü bilgilendirme çizgisinden belirgin bir kırılmayla ayrılmaktadır. Bu haberde, Atatürk’ün vefat ettiği gün İstanbul’un atmosferi edebî ve dramatik bir kurguyla tasvir edilmektedir. “Rutubetli ve puslu hava”, “uçmayan martılar”, “sessiz akan Boğaz” ve “Dolmabahçe’nin gölgeleri” gibi imgeler, toplumsal kederi doğal çevreye yansıtan bir üslup oluşturmakta; Dolmabahçe Sarayı’nda günlerdir “ölümle mücadele eden” Atatürk’ün en ufak bir zafiyet göstermediği vurgulanmaktadır. Haberde, milletin Atatürk’ü savaş meydanlarındaki kararlılık ve dirayetle özdeşleştirdiği hatırlatılmakta, doktorların aktardığı bilgilere göre 8 Kasım akşamı saat 18.30 civarında Atatürk’ün son kez bilincinin açıldığı, “Saat kaç?” sorusunun son sözleri olduğu ve ardından yeniden derin bir koma dönemine girdiği belirtilmektedir. Gözlerinin bir anlığına “eski parlaklığıyla” açıldığı yönündeki betimlemeler ise ölümü yaklaşan bir liderin tarihsel kişiliğine duygusal ve sembolik bir anlam yüklemekte, okuyucuya son anlara tanıklık hissi sunmaktadır (“Saat Kaç?”, 1938). Bu çerçevede, *Ulus*’un dilini iki farklı anlatı eksenini üzerinden kurguladığı görülmektedir. 9–10 Kasım’da gazete, tamamen resmî tebliğlere dayanan teknik ve kontrollü bir bilgilendirme dili benimserken; 15 Kasım’da millî yasın duygusal derinliğini vurgulayan sembolik ve dramatik bir anlatı geliştirmiştir.

4.1.2. Atatürk’ün Vefat Haberinin Duyurumu ve İlk Resmî Tebliğler

Ulus gazetesi, Atatürk’ün vefatını, “Kurtarıcını ve En Büyük Evladını Kaybettin – Türk Milleti Sen Sağ Ol!” ifadeleri ile duyurmuştur. Bu ifade, ulusal yasın dramatik yoğunluğunu ilk anda kuran ve Atatürk’ün ulusla kurduğu kurucu ilişkiyi ifade etmektedir. Manşetin hemen altında yer alan “Meclis Bugün Yeni Cumhurreisini Seçiyor” (“Kurtarıcını ve En...”, 1938) ibaresi ise bu duygusal kopuşun yanında devletin işleyişindeki süreklilik vurgusunu aynı anda görünür kılmaktadır.

Görsel 1: Atatürk’ün vefatının gazetede duyurulması

Kaynak: 11 Kasım 1938, *Ulus* gazetesi

Bu noktada, gazetenin ilk sayfasının siyah bir çerçeve içine alındığı ve sayfanın tam ortasına Atatürk’ün portresinin yerleştirildiği belirtilmelidir. Atatürk portresi, görsel bir yas nesnesi olarak işlev görürken onu izleyen resmî tebliğ bölümü, duygusal yoğunluktan tamamen arınmış, teknik ve

kurumsal bir dilin egemen olduğu bir yapıya sahiptir. Tebliği hazırlayan doktorlar, Atatürk'ün sağlık durumunun vahamet arz ettiğini nesnel tıbbi terimlerle kaydetmiştir. Raporda ayrıca, Atatürk'ün, 10 Kasım 1938 sabahı saat 09.05'te "derin koma içinde terki hayat ettiği" ("Kurtarıcını ve En...", 1938) belirtilmiş ve böylece olayın tarihsel olarak belgelenmesi sağlanmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Hükûmeti'nin Resmî Tebliği'nde ise Atatürk, "Türk vatanının büyük yapıcısı", "Ulu Şef" ve "insanlığın büyük evladı" gibi sıfatlarla nitelendirilmiş; tebliğde "bu tarife sığmayan ziyamdan dolayı en derin taziyelerimizi sunarız" ifadesine yer verilmiştir. Ayrıca, "ölmez olanın eseri Cumhuriyet Türkiye'si" ifadesine kullanılarak Atatürk'ün vefatı Cumhuriyet'in sürekliliği bağlamında anlam kazanmıştır. Hemen ardından, Teşkilât-ı Esasiye Kanunu'nun ilgili maddelerine dayanılarak yeni Cumhurbaşkanı seçimi sürecini başlatmak üzere Meclis'in toplantıya çağrıldığı duyurulmuş ve siyasal düzenin kesintisiz devam edeceği ilan edilmiştir. Hükümetin "vazife başında olduğu" ve mevcut düzenin korunacağına dair açıklamalar, devlet otoritesinin kriz yönetimindeki güvencesini göstermektedir. Abdülhalik Renda'nın Cumhurbaşkanlığı vekâletini üstlenmesi ve yeni Cumhurbaşkanının ivedilikle seçileceğinin ilanı ise siyasal geçişin anayasal düzen çerçevesinde gerçekleştirildiğini ortaya koymaktadır ("Türkiye Cumhuriyeti Hükümetinin...", 1938).

Gazetede yer alan CHP grup toplantısı duyurusu ("C.H.P. Kamutay Grubu...", 1938) ile Başvekilin İstanbul'daki gelişmeleri takip etmek üzere yaptığı ziyaret haberi ("Başvekilimiz Geldi", 1938), ulusal yas ortamında siyasal mekanizmanın eş zamanlı olarak işlediğini gösteren tamamlayıcı unsurlar olarak öne çıkmaktadır. Böylece gazete sayfası, Atatürk'ün ölümünü bir yandan derin bir ulusal kayıp olarak duygusal, simgesel ve tarihsel boyutlarıyla ele alırken diğer yandan Cumhuriyet'in kurumsal yapısının bu kaybı siyasal bir kesintiye uğratmadan yönettiğini göstermektedir.

4.1.3. Milli Yasın Gazeteye Yansımaları: Atatürk'ün Ölümüne Dair Ortak Duygular

Atatürk'ün vefatı üzerine *Ulus*, 20 sayfalık özel bir sayı hazırlayarak dönemin önde gelen yazarlarının anma ve değerlendirme yazılarını bir araya getirmiştir. Gazete, bu yazıları düzenli bir biçimde sunmak amacıyla birinci sayfada yazar isimleriyle sayfa numaralarını listelemiş; ilgili metinler ise iç sayfalarda yayımlanmıştır. Ortak bir bakışla, bu yazılar, Atatürk'ün ölümünü yalnızca biyolojik bir son olarak değil ulusal kimliğin yeniden anlamlandığı ve toplumsal hafızanın kuvvetlendiği bir dönüm noktası olarak değerlendirmektedir. Yazarlar, Atatürk'ün fiziki yokluğuna rağmen onun etkisinin Cumhuriyet'in temel ilkeleri etrafında yaşamaya devam ettiği düşüncesini öne çıkarmaktadır.

Bu yazılardan ilki, Falih Rıfkı Atay (1938a) tarafından kaleme alınmıştır. Söz konusu yazı, Atatürk'ün ölümü karşısında oluşan toplumsal yasın duygusal boyutlarını merkeze almaktadır. Atay, ulusun ortak acısını yoğun metaforlar ve güçlü retorik ifadeler aracılığıyla aktararak erken Cumhuriyet döneminde millî yasın nasıl inşa edildiğini de görünür kılmaktadır. Yazının başından itibaren belirgin bir duygusal atmosfer kuran Atay, toplumu "gözyaşlarını son damlasına kadar tüketmeye" çağırmakta ve bu acıyı tüm ulusu kapsayan ortak bir kaderin parçası hâline getirmektedir. Atay'ın "Aylardır on yedi milyon kişi, bu felaketi geciktirmek için başucunda çırpınıyor, bekliyordu" ifadesi, millî yasın tüm toplumu kuşatan ortak bir deneyim olarak kurgulandığını ortaya koymaktadır. Bu anlatı içinde Atatürk, yalnızca siyasi bir lider olarak değil; millet için tanrı, kahraman, baba, dost ve kardeş gibi çoklu anlam katmanlarını bünyesinde toplayan kurucu bir figür olarak konumlandırılmaktadır. Nitekim Atay'ın "bir babadan öksüz kaldık" ifadesi, kaybın büyüklüğünü toplumsal bir kırılma anı üzerinden

kişiselleştirirken; Atatürk'ü “en büyük Türk kahramanı”, “en büyük Başbuğ” ve “asrın en büyük insanı” olarak nitelmesi, bu kaybın tarihsel, ulusal ve evrensel bir anlam çerçevesinde sunulduğunu göstermektedir. Bir diğer yandan Atay'ın yazısı yalnızca bir ağıt niteliği taşımamakta; yasın ardından ortaya çıkan sorumluluk bilincini de öne çıkarmaktadır. Atatürk'ün yokluğunu ulusal bir gerçeklik olarak kabul eden Atay, toplumu onun “eserini ve davasını koruma” yükümlülüğü etrafında seferber etmeye çağırmakta; böylece yas, ulusal birlik ve siyasal süreklilik anlayışıyla iç içe geçmektedir. Bu yaklaşım, acının pasif bir kabulleniş olarak sunulmadığını; toplumsal bir birliktelik ve dayanışma çağrısı çerçevesinde ele alındığını göstermektedir. Yazının sonunda yer alan “gözyaşlarınızı birbirine kattığınız gibi ellerinizi de birleştirin” ifadesi, duygusal birlikteliğin toplumsal dayanışmayla ilişkilendirildiğini ortaya koymakta; devlet ile ulus arasındaki birlik vurgusunu görünür kılmaktadır.

Burhan Belge (1938) tarafından Atatürk'ün vefatı üzerine kaleme alınan yazı, ulusal yasın psikolojik derinliğini ortaya koymaktadır. Belge, Atatürk'ün ölümünü “ebedi facia” olarak tanımlarken ölümün genellikle “canlıyı cansızdan ayırmaya muvaffak olduğu” durumların aksine, Atatürk söz konusu olduğunda bu ayırımın geçersiz kaldığını ifade etmektedir. Atatürk'ün büyüklüğünü, eserlerinin maddi sonuçlarından ziyade milletine “kendini doğurmuş olmanın gururunu ve nefis emniyetini” vermiş olmasına bağlayan Belge'ye göre, bu ölüm, bir yok oluş değil; kolektif bilincin derinleştiği bir yeniden doğuş niteliği taşımaktadır. Ayrıca Belge, bu kolektif acının tarihselliğini vurgulayarak Atatürk'ün milletin hafızasında bir kayıp olarak değil, gelecek nesillere rehberlik edecek kalıcı bir otorite olarak yaşamayı sürdüreceğini ifade etmektedir. Bu açıdan Belge, Atatürk'ün ölümünü bir son olarak değil millî kimliğin özüne dönüşünü merkeze alan bir anlatı çerçevesinde kurgulamaktadır.

Atatürk'ün vefatı üzerine dikkat çeken bir başka yazı da Hasan Âli Yücel'e (1938a) aittir. Yücel, Atatürk'ü “ufkumuzdan ihtişamla çekilen” bir güneşe benzeterek onun görünüşte uzaklaşsa da ışığının ve etkisinin sürmekte olduğunu vurgulamaktadır. Atatürk'ün “faniliğini geride bırakarak ebedi bir varoluşa geçtiğini” ifade eden Yücel, onun her açıdan sıradan insanlardan üstün bir konuma sahip olduğunu belirtmektedir. Benzer şekilde, Yaşar Nabi'nin (1938) “Büyük Yasımız” başlıklı yazısı da ortak yası görünür kılmaktadır. Nabi, bu yasın psikolojik boyutunu “ayaklarının altından toprak kayıyor, dayandığı duvar yıkılıyor, altında bulunduğu çatı başına çöküyormuş gibi bir his” sözleriyle betimlemektedir. Atatürk'ün ölümünü bir ayrılık olarak değil, “ölmez eseri olan Türkiye Cumhuriyeti” içinde devam eden bir varoluş olarak sunan Nabi, bu noktada Atatürk ile Cumhuriyet arasında güçlü bir özdeşlik kurmaktadır.

Ulus gazetesinde yer alan kapsamlı biyografik anlatı ise bu anma yazılarını tarihsel bir çerçeveye oturtmaktadır. Atatürk'ün Selanik'teki çocukluğundan başlayan, askerî başarılarından Millî Mücadele'nin örgütlenmesine, Cumhuriyet'in ilanı ve devrimlerin uygulanışına kadar uzanan yaşam öyküsü; yalnızca kronolojik bir biyografi değil, aynı zamanda gazetenin Atatürk'ü hem askerî lider hem de kurucu devlet adamı olarak idealize eden temsil stratejisinin bir parçası hâline getirilmiştir. Cephe haritaları, savaş ve kongre fotoğrafları, Meclis oturumları ve eğitim seferberliğini yansıtan görseller, Atatürk'ün mücadelesinin salt askerî bir başarılar dizisi değil, ulusal egemenlik ve toplumsal dönüşümle iç içe geçmiş bütüncül bir liderlik pratiği olduğunu vurgulamaktadır (“Ankara Büyük Yas...”, 1938). Böylece *Ulus*'un biyografik anlatısı, önceki sayfalarda yer alan anma yazılarının duygusal ve ideolojik yapısıyla bütünleşerek Atatürk'ün ölümünü yalnızca bir kayıp olarak değil Cumhuriyet'in kurucu değerleri etrafında süreklilik kazanan bir anlam çerçevesi içinde konumlandırmaktadır.

4.1.4. Millî Yasın Kamusal Yansımaları

Ulus gazetesinde Atatürk'ün vefatının hemen ardından yayımlanan haberler, millî yasın Türkiye genelinde hızla yaygınlaşan ve kamusal alanda görünür hâle gelen bir toplumsal duygu durumuna dönüştüğünü göstermektedir. “Bütün Türkiye ağlıyor” başlıklı haberde, İzmir, Edirne, Samsun ve Zonguldak gibi farklı şehirlerde bayrakların yarıya indirilmesi, dükkânların kendiliğinden kapanması ve halkın meydanlarda toplanması gibi eylemlerin bir matem ritüeli olarak benimsendiği vurgulanmaktadır. Ayrıca haberde, sosyal ve ekonomik farklılıklara rağmen toplumun geniş kesimlerinin ortak bir kayıp duygusu etrafında birleştiği aktarılmaktadır. Bu çerçevede gazete, Atatürk'ün ölümünü hem ulusal bir duygudaşlık hem de Cumhuriyet rejimine yönelik siyasal bağlılıkla birlikte temsil etmektedir (“Bütün Türkiye Ağlıyor”, 1938).

Gazetenin İstanbul merkezli haberlerinde yasın daha yoğun ve dramatik bir anlatım çerçevesinde sunulduğu görülmektedir. *Ulus*, Dolmabahçe Sarayı çevresinde toplanan kalabalığı, halkın “Dolmabahçe etrafında yaptığı tavaf” ifadesiyle aktararak kentin merkezinde yoğunlaşan derin bir hüznün atmosferini görünür kılmaktadır (“Dolmabahçe Etrafında Yaptığı...”, 1938). Benzer biçimde, üniversite gençliğinin düzenlediği anma toplantılarına ilişkin haberde de duygusal yoğunluk ön plana çıkarılmaktadır. İstanbul Üniversitesi'nde gerçekleştirilen ve on binden fazla öğrencinin katıldığı etkinlikte, rektörün gözyaşları ve hıçkırıklar eşliğindeki konuşmasının ardından öğretim üyeleri ve öğrencilerin Atatürk'ün hatırasına ve emanetlerine bağlılıklarını dile getirdikleri aktarılmaktadır. Gazete, öğrencilerin Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'ye gönderdikleri telgraf aracılığıyla Cumhuriyet'e olan bağlılıklarını özellikle vurgulayarak Atatürk'ün mirasının genç kuşaklar üzerindeki etkisini belgelemektedir (“Atatürk İçin Üniversite...”, 1938).

Gençliğin kamusal yas pratikleri, Taksim Âbidesi önünde gerçekleştirilen geniş katılımlı anma töreni üzerinden daha da belirginleştirilmektedir. *Ulus*'un anlatısında, İstanbul'un matemli atmosferinin “hıçkırıklar” ve “sessiz bir vakar hâliyle” bütünleştiği vurgulanmaktadır (“İstanbul'un Hıçkırıkları”, 1938). Millî yasın akademik çevrelerdeki yansımaları ise Dil Fakültesi'nde düzenlenen anma töreni üzerinden aktarılmaktadır. Gazetede yer alan fotoğraflar ve alt yazıları ardışık bir anlatı içinde sunularak yasın duygusal yoğunluğunu pekiştirilmektedir. Haberde, hıçkırıklar, gözyaşları ve titreyen seslerle yapılan konuşmalara vurgu yapılmakta; sahnenin siyah örtülerle donatılması ve saygı duruşu gibi ritüel unsurlar da öne çıkarılmaktadır. *Ulus*, akademisyenlerin Atatürk'ün düşünsel mirasına ilişkin değerlendirmelerini ve öğrencilerin “Atatürk'ün ölmediği, on yedi milyon insanın kalbinde yaşadığı” vurgularını aktararak, yasın bireysel kaybın ötesine geçtiğini göstermektedir (“Atamız”, 1938).

4.1.5. Atatürk'ün Vefatı Sonrası Resmî Yasın Kurumsal, Törensel ve Diplomatik İnşası

Atatürk'ün vefatının ardından *Ulus* gazetesinde yayımlanan haberler, millî yas sürecinin yalnızca duygusal bir toplumsal tepki alanı olarak değil, devlet otoritesi tarafından kurumsal, törensel ve diplomatik boyutlarıyla yapılandırılan bir siyasal süreç olarak ele alındığını göstermektedir. Bu açıdan Atatürk'ün vefatını izleyen günlerde Dolmabahçe Sarayı'nda düzenlenecek cenaze törenine ilişkin hazırlıkları konu alan ilk haber, dönemin siyasal ve diplomatik atmosferini de görünür kılmaktadır. Haberde, Atatürk'ün naaşı başında üniformalı subayların ihtiram nöbeti tutması, devletin yas sürecindeki merkezi konumunu ve kurucu lidere atfedilen yüksek saygıyı öne çıkarmaktadır. Ayrıca törene çok sayıda ülkeden resmî heyetlerin katılacak olması; İngiltere Kralı'nın cenazeye özel bir temsilci göndermesi *Ulus* tarafından hükümdar düzeyinde gösterilen istisnai bir saygı biçimi

olarak sunulmaktadır. Gazetenin Makbule Boysan ve eşine gönderilen taziye mesajlarına yönelik teşekkürleri haberleştirmesi ise yasın yalnızca devlet ve diplomasiyle sınırlı kalmadığını, ailevi ve toplumsal boyutlarıyla birlikte ele alındığını ortaya koymaktadır (“Atatürk’ün Naaşları Başında”, 1938).

Ulus gazetesi, Atatürk’ün cenaze törenine ilişkin hazırlıkları düzenli ve ayrıntılı biçimde kamuoyuna aktarmıştır. Gazete, öncelikle cenaze töreninin Ankara’da 21 Kasım’da gerçekleştirileceğini duyurmuş (“Cenaze Töreni Ankara’da...”, 1938); ardından tören programının hazırlandığını manşete taşıyarak törenin haber değerini ve devlet katındaki önemini özellikle vurgulamıştır (“Tören Programı Hazırlandı”, 1938). Haberde, Atatürk’ün naaşının Anıtkabir’in inşası tamamlanıncaya kadar Etnografya Müzesi’nde muhafaza edilmesine karar verildiği, tören programının hazırlanması amacıyla oluşturulan komisyonun yoğun bir çalışma yürüttüğü ve sürecin kabine toplantılarında ele alındığı belirtilmektedir. Ayrıca cenaze törenine ilişkin masrafların karşılanması için hükümet tarafından hazırlanan kanun tasarısının Meclis’e sunulması ve bütçe encümeninin acil müzakereyle görevlendirilmesi, yasın hukuki ve mali boyutları olan kurumsal bir devlet süreci olarak ele alındığını ortaya koymaktadır (“Tören Programı Hazırlandı”, 1938). *Ulus*’un ayrıntılı ve resmî haber dili, devletin cenaze törenine atfettiği önemi açık biçimde görünür kılmaktadır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne ilişkin haberde ise yasın siyasal ve duygusal boyutlarının iç içe geçtiği bir atmosfer tasvir edilmektedir. Haberde, Meclis oturumlarının “Atatürk Günü” olarak nitelendirilmesi, milletvekillerinin hıçkırıklar eşliğinde yaptıkları konuşmalar ve Atatürk’ün askerî ve siyasal liderliğine ilişkin değerlendirmeler aracılığıyla millî yasın atmosferi somutlaştırılmaktadır (“Kamutay’da Atatürk Günü”, 1938). Bu meclis atmosferine paralel olarak, cenaze törenine ilişkin programın *Ulus* tarafından ayrıntılı biçimde aktarılması, millî yasın törensel niteliğini belirginleştirmektedir. Naaşın Dolmabahçe’den askerî törenle alınması, top arabasıyla Sarayburnu’na taşınması, deniz ve hava kuvvetlerinin eşlik ettiği nakil süreci ve güzergâh boyunca halkın iki sıra hâlinde dizilmesi gibi ayrıntıların özellikle öne çıkarılması, yasın halk katılımıyla icra edilen bir devlet töreni olarak sunulduğunu göstermektedir. İstanbul’dan Ankara’ya uzanan bu güzergâh, gazetenin anlatısından hareketle, ulusal yasın ülke çapında ardışık törenlerle süreklilik kazandığını ortaya koymaktadır (“Milli Cenaze Töreni”, 1938). Bu haber aracılığıyla *Ulus*, cenaze töreninin yalnızca bir nakil süreci olmadığını; ulusal yası pekiştiren, devlet protokolünün titizliğini görünür kılan ve Atatürk’e duyulan saygının toplumsal ölçekte örgütlenişini sergileyen bir devlet töreni niteliği taşıdığını açık biçimde göstermektedir.

Bir diğer yandan gazetede aktarılan yas ritüelleri, Dolmabahçe Sarayı’ndaki katafalk önünden yapılan tazim geçidinden, askerî ve mülkî erkânın hiyerarşik dizilişine, üniversite temsilcilerinin konumlandırılmasına ve halkın geçiş saatlerine kadar süren sıkı protokol uygulamalarını içermekte; siyah işaretlerin yasaklanması, güzergâhta konuşma yapılmaması ve merasim boyunca düzenli top atışları gibi ayrıntılar, erken Cumhuriyet’in modern ve merkeziyetçi devlet anlayışını yansıtmaktadır. Bu törensel düzen, *Ulus*’un yayımladığı hükümet kararnamesiyle idari ve hukuki bir çerçeveye bağlanmakta; okulların ve resmî dairelerin kapatılması, bayrakların yarıya indirilmesi, eğlence yerlerinin faaliyetlerinin durdurulması ve Halkevlerinde anma etkinlikleri düzenlenmesi gibi uygulamalar, yasın ülke genelinde eş zamanlı ve örgütlü bir devlet ritüeline dönüştürüldüğünü göstermektedir (“Milli Cenaze Töreni...”, 1938). Gazete, matem pullarından radyo röportajlarına kadar çeşitlenen iletişim uygulamaları aracılığıyla ulusal yasın toplumsal hafızada oluşturulmak

istenen bütüncül duygulanımını da ortaya koymaktadır (“Büyük Kayıp Dolayısıyla Umumî...”, 1938).

Ulus’un cenazeye katılacak yabancı devlet temsilcilerine ilişkin ayrıntılı listeler yayımlaması ise resmî yasın diplomatik boyutunu tamamlayıcı bir işlev üstlenmektedir. Gazete, çok sayıda devletin ve uluslararası kuruluşun törene özel temsilciler göndermesini öne çıkararak Atatürk’ün vefatını ulusal sınırları aşan bir etkiye sahip bir vefat olarak sunmaktadır. Generallerden büyükelçilere, maslahatgüzarlardan diplomatik delegelere kadar temsilcilerin adlarının tek tek sıralanması, cenaze törenini Türkiye’nin erken Cumhuriyet dönemindeki uluslararası konumunun ve diplomatik meşruiyetinin sergilendiği sembolik bir alana dönüştürmektedir (“Yabancı Devletleri Temsil...”, 1938). Bu çerçevede *Ulus*, Atatürk’ün vefatının yalnızca iç politik bir kayıp değil erken Cumhuriyet’in uluslararası konumunu ve siyasal meşruiyetini yansıtan çok katmanlı bir olay olarak ele almaktadır. Böylece *Ulus*, resmî yas sürecini törensel düzen, idari denetim ve diplomatik temsil eksenlerinde bütüncül bir siyasal ritüel olarak inşa etmektedir.

4.1.6. Uluslararası Basın ve Diplomatik Mesajlar

Ulus gazetesi, Atatürk’ün vefatına ilişkin uluslararası basında yer alan taziye mesajlarını, Türkiye Cumhuriyeti’nin uluslararası konumunu görünür kılacak şekilde aktarmaktadır. Gazetenin 12 Kasım 1938 tarihli sayısında manşette yer alan “Bütün Cihan Türk Milletinin Matemine İştirak Ediyor” ifadesi, *Ulus*’un bu yaklaşımını açık biçimde yansıtmaktadır. Gazete, dünya basınında Atatürk’ün ölümünün “ortak bir kayıp” olarak değerlendirilmesini öne çıkararak, yasın ulusal sınırları aşan bir nitelik kazandığını vurgulamaktadır. Bu doğrultuda *Ulus*, Macaristan, Fransa, Sovyetler Birliği ve İran gibi devletlerden Türkiye’nin diplomatik temsilciliklerine iletilen resmî taziye mesajlarını ayrıntılı biçimde yayımlamıştır. Yunan basınına ilişkin haberlerde Atatürk’ün Türkiye’nin modernleşmesindeki merkezi rolü ile Türk-Yunan ilişkilerinin geliştirilmesine yaptığı katkılar öne çıkarılırken; Belçika basınına dair aktarımlarda Atatürk’ün diplomatik başarıları, özellikle Lozan Antlaşması’nın önemi, kapsamlı inkılapları ve modern devlet yapısının kurulmasındaki liderliği vurgulanmıştır. Avrupa kamuoyuna ilişkin değerlendirmelerde Atatürk’ün “çağının en kararlı ve yılmaz modernleşme önderlerinden biri” olarak tanımlanmasına yer verilmiş; İran’da bir aylık resmî yas ilan edilmesi de gazete tarafından Atatürk’ün bölgesel düzeyde sahip olduğu itibarı gösteren bir örnek olarak sunulmuştur (“Bütün Cihan Türk...”, 1938).

Bu doğrultuda gazete, 13 Kasım 1938 tarihli sayısında attığı “Dünya Büyük Yası Paylaşıyor” manşetiyle, uluslararası ilginin iki temel düzlemde yoğunlaştığını belirtmektedir: cenaze törenine katılmak üzere gönderilen diplomatik heyetler ile dünya basınında Atatürk’ün tarihsel rolüne ilişkin değerlendirmeler. Cenazeye katılacak delegasyonların ayrıntılı biçimde aktarılması, törenin erken Cumhuriyet’in uluslararası saygınlığının ve diplomatik meşruiyetinin görünür kılındığı bir alan olarak sunulmasına hizmet etmektedir. Bununla birlikte *Ulus*, dünya basınından derlediği haberleri aktarmakla sınırlı kalmamakta; bu içerikleri Atatürk’ün uluslararası düzeyde gördüğü saygıyı pekiştiren bir bütünlük içinde sunmaktadır. Alman basını için “Büyük acımıza samimî olarak iştirak ediyorlar”, Polonya basını için “heyecanlı yazılarla Atatürk’ün hatırasını taziz ediyorlar”, Çekoslovakya basını için “Atatürk için istikbalinden emin devlet bırakmıştır”, Norveç basını için “devlet reisleri arasında biricik lider” ve İtalya basını için “Türkiye’de yeni bir zihniyet yaratan adam” ifadelerine yer verilmesi, *Ulus*’un uluslararası basını modern Türkiye’nin ve Atatürk’ün tarihsel rolünün evrensel tanıkları olarak konumlandığını göstermektedir (“Dünya Büyük Yası...”, 1938). Bu açıdan haberde, diplomatik temsil ile basın değerlendirmeleri birlikte yer almakta; Atatürk’ün liderliği,

reformları ve devlet kuruculuğu, dönemin uluslararası siyasal ortamında geniş yankı uyandırmış ve kalıcı bir saygınlıkla ilişkilendirilmiş bir tarihsel birikim olarak aktarılmaktadır.

Benzer biçimde, 14 Kasım 1938 tarihli sayıda da dünya basınındaki değerlendirmeler bir araya getirilerek Atatürk'ün modernleşme vizyonunun ve reformcu liderliğinin farklı siyasal ve kültürel bağlamlarda nasıl anlamlandırıldığı gösterilmektedir. Gazete, İngiltere, Macaristan, Bulgaristan, Arnavutluk, Romanya, Litvanya ve Polonya gibi ülkelerden yapılan alıntılar derleyerek, farklı basın organlarının Atatürk'ü modern Türkiye'nin yaratıcısı, büyük bir ıslahatçı ve ulusal lider olarak değerlendirdiğini vurgulamaktadır. Örneğin, İngiliz gazeteleri Atatürk'ü yalnızca Türkiye'nin hayatını değiştiren bir deha değil, aynı zamanda uluslararası ilişkilerde iyilik yapan bir devlet adamı olarak nitelendirmiş; Macar basını onun eserinin milletine refah ve saadet yolunu açtığını belirtmiştir. Bulgar ve Arnavut gazeteleri, Atatürk'ün ölümüne duydukları üzüntüyü dile getirirken, onun yarattığı genç Türkiye'nin çizdiği yoldan sapmayacağına dikkat çekmişlerdir ("Büyük Yasımız ve ...", 1938). *Ulus*'un bu haberleri yalnızca aktarmakla kalmayıp farklı ülkelerin basınındaki değerlendirmeleri ortak bir saygı çerçevesinde sunması, gazetenin Atatürk'ün modernleşme vizyonunun uluslararası düzeyde tanındığını vurgulama yönündeki editoryal tercihinin işaret etmektedir. Bu açıdan gazetenin seçici aktarımları, Atatürk'ün liderliği, reformları ve devlet kuruculuğunun dünya çapında geniş yankı uyandıran bir tarihsel değer olarak kaydedilmesini sağlamaktadır.

4.1.7. Atatürk'ün Naaşının İstanbul'da Halkın Ziyaretine Açılması

Atatürk'ün naaşının 16 Kasım 1938 tarihinde İstanbul'da halkın ziyaretine açılması, *Ulus* gazetesinde Atatürk'ün vefatına ilişkin haber dizisinin önemli bir bileşeni olarak yer almıştır. Gazete, üç gün süren ziyaretleri Dolmabahçe Sarayı merkezli haberlerle aktarmış; bu süreçte ziyaretlerin kitlesel boyutunu ve resmî düzenlemeleri ön plana çıkarmıştır. Böylece Atatürk'ün vefatı, yalnızca vefat haberinin verilmesiyle sınırlı kalmamış; devlet, halk ve mekân etrafında örgütlenen geniş kapsamlı bir kamusal olay olarak sunulmuştur. Bu açıdan, saygı duruşları ve taziye yürüyüşleri gibi kamusal yas pratikleri, *Ulus*'ta manşet ve spotlar aracılığıyla özellikle görünür kılmıştır. Bu anlatım biçimi, özellikle Neşet Atay imzalı haberlerde belirginleşmiş; askerî ve protokol düzeni ile ziyaretçi kalabalığının davranış ve tepkileri, betimleyici ve duygusal yoğunluğu yüksek bir dil aracılığıyla aktarılmıştır.

Bu çerçevede, halk ziyaretlerinin ilk gününe ilişkin haber, *Ulus*'un bu ziyaretleri nasıl anlamlandırıldığını ve aktardığını göstermektedir. Gazete, "Büyük Ölünün Cenazesi Önünde İstanbul'un Tazim Geçidi Başladı" ifadesiyle, halk ziyaretlerinin başladığını duyururken Atatürk'e yönelen saygıyı daha ilk anda öne çıkarmaktadır. Neşet Atay imzasını taşıyan haberde, Ayaspaşadan Dolmabahçe Sarayı'na uzanan ve yaklaşık 80.000 kişinin katıldığı yürüyüş, sayılarla desteklenen ayrıntılı tasvirler eşliğinde aktarılmaktadır. Haberde, kalabalığın sessizliği, bastırılmış hıçkırıkları ve derin iç çekişleri özellikle vurgulanmakta; ziyaret alanı, konuşmanın yerini suskunluğun aldığı bir yas mekânı olarak betimlenmektedir. Atay'ın "Kimse yanındakini itmiyor, kimse yanındaki ile konuşmuyor..." ifadesi, ziyaretçilere atfedilen davranış biçimlerini doğrudan görünür kılmakta; kalabalık, sessizlik içinde ağır ağır ilerleyen, düzenli ve kendi içinde disiplinli bir kitle olarak tasvir edilmektedir ("Büyük Ölünün Cenazesi...", 1938). Bu betimleyici anlatım, saygı duruşları ve taziye yürüyüşlerini yalnızca tarihsel bir olay olarak değil millî yasin kamusal alanda deneyimlendiği bir ritüel olarak çerçevelemektedir.

Atatürk'ü anmak üzere bir araya gelen halk ziyaretlerinin ikinci günü de *Ulus* gazetesi tarafından ayrıntılı biçimde ele alınmış; gazete, bu sürecin kitlesel ve duygusal boyutlarını ön plana çıkararak okuyucuya aktarmıştır. Bu bağlamda, gazetenin manşetinde yer alan “Ebedî Atanın Önünde” başlığı ile alt başlıktaki “Bütün İstanbul Halkı Büyük Bir İstirap Seli Halinde Akıyor!” ifadesi, Atatürk'ün vefatına gösterilen yoğun yas ve derin üzüntüyü yansıtmakta; ayrıca haber görsel açıdan da desteklenmektedir (“Ebedi Atanın Önünde”, 1938).

Görsel 2: Atatürk'ün naaşının halkın ziyaretine açılması

Kaynak: 18 Kasım 1938, Ulus gazetesi

Yine, Neşet Atay'ın imzasını taşıyan bu haberde, Dolmabahçe Sarayı önünde sıra bekleyen yaklaşık elli bin kişinin varlığına ilişkin niceliksel bilgi verilerek ziyaretlerin kitlesel ölçeği somutlaştırılmaktadır. Atay'ın kalabalığı “muazzam yığın büyük bir nehir gibi sessiz akıyor” benzetmesiyle betimlemesi, bireysel özelliklerin görünmez hâle geldiği, homojen ve düzenli bir topluluğa işaret etmektedir (“Ebedi Atanın Önünde”, 1938). Bu betimleme, *Ulus*'un ziyaretleri aktarma biçiminde sessizlik, düzen ve disiplin unsurlarının öne çıkarıldığını göstermektedir.

Ziyaretlerin son gününde ise Atatürk'ü anmak üzere bir araya gelen halkın yoğun ilgisi, Neşet Atay tarafından yine çarpıcı bir biçimde aktarılmaktadır. Atay, gece boyunca sokaklarda ve meydanlarda bekleyen on binlerce kişinin, sabahın ilk ışıklarıyla birlikte saraya doğru ilerleyişini ayrıntılı olarak aktarmaktadır. Haberde, farklı yaş gruplarından, inançlardan ve toplumsal kesimlerden gelen insanların aynı yönde ve aynı sessizlik içinde hareket etmeleri özellikle vurgulanmakta; kalabalık, tek tek bireylerden çok, yekpare bir kitle olarak görünür kılınmaktadır. Haberde kadınların ellerini yüzlerine kapatarak ağlamaları, çocukların yoğun duygusal tepkileri ve farklı inanç gruplarının sergilediği saygı davranışları ardışık betimlemelerle aktarılmakta; ziyaret alanı, duyguların açıkça ifade edildiği bir kamusal mekân olarak resmedilmektedir. Başvekil Celâl Bayar'ın halkla birlikte gözyaşı dökmesi, haberde, devlet ile halkın bir arada görüldüğü bir tablo olarak yansıtılmaktadır (“Büyük Ölünün Cenazesi...”, 1938).

Ulus gazetesi, ziyaretlerin dramatik boyutunu de aktararak Dolmabahçe Sarayı'ndaki saygı

geçidine katılmak isteyen on binlerce kişinin geceyi sokaklarda geçirdiğini ve sabah saatlerinde saray çevresinde yoğunlaştığını aktarmaktadır. Gazete, yüz binden fazla kişinin bir araya gelmesiyle oluşan sıkışıklık sonucu 11 kişinin yaşamını yitirdiğini bildirmekte; kalabalığın büyüklüğünü ve mekânsal yoğunluğunu haberin merkezine koymaktadır (“İzdiham Yüzünden Doğan...”, 1938).

4.1.8. İstanbul’daki Resmî Uğurlama Töreni

Ulus gazetesi, 19 Kasım 1938 tarihli manşetinde yer alan “Büyük Ölünün Cenazesi Bugün Törenle İstanbul’dan Kaldırılıyor” ifadesiyle, Atatürk için İstanbul’da düzenlenecek resmî uğurlama törenini ve naaşın Ankara’ya nakledileceğini kamuoyuna duyurmuştur (“Büyük Ölünün Cenazesi...”, 1938). Ancak gazete baskısının tören öncesine denk gelmesi nedeniyle, bu sayıda ağırlıklı olarak törensel düzenlemeler ve planlamalar aktarılmış; törene ilişkin ayrıntılar ise 20 Kasım 1938 tarihli sayıda yer almıştır.

Gazete, İstanbul’un Atatürk’ü derin bir yas atmosferi ve yoğun duygusal katılımı Ankara’ya uğurladığını aktarmıştır. Haber, bir fotoğrafla desteklenmiş ve fotoğraf altı yazısı aracılığıyla anlatının duygusal boyutu güçlendirilmiştir. Atatürk’ün yurt gezilerinden birine ait tren fotoğrafı altına eklenen “Bugün hazin ve çok acıklı bir törenle karşılayacağımız Ata, Ankara’dan yağmurlu bir günde böyle ayrılmıştı” (“Ata Bugün Ankara’da”, 1938) ifadesi, gazetenin hem tercih ettiği duygusal anlatım tarzını açık biçimde ortaya koymakta hem de geçmişle bugün arasında kurulan görsel ve zamansal bağ üzerinden yasin anlamını derinleştiren bir anlatı kurmaktadır.

Görsel 3: Atatürk’ün naaşının Ankara’ya uğurlanışı

Kaynak: 20 Kasım 1938, *Ulus* gazetesi.

Haberde, “Ebedî Ata, iki defa kurtardığı İstanbul’dan bugün büyük bir sadakat ve saygı gösterisi eşliğinde ayrıldı” ifadesiyle, uğurlama töreninin kitlesel ölçeği ve yoğun katılımı vurgulanmaktadır. Dolmabahçe’den Sarayburnu’na uzanan güzergâh boyunca caddelerin, binaların ve çatıların insanlarla dolduğu anlatısı, törenin şehir mekânını geniş ölçüde kapsadığına dair bir izlenim

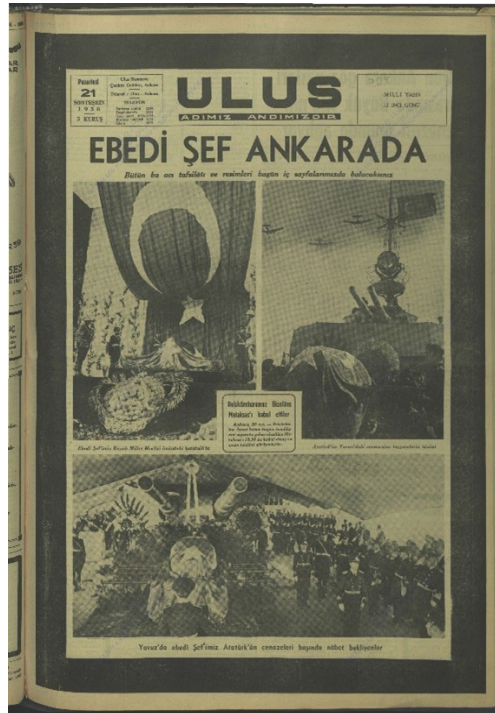
sunmaktadır (“Ata Bugün Ankara’da”, 1938).

Ulus, İstanbul halkının dokuz gün süren yas sürecini ve cenaze törenine katılımını, milyonlara yaklaşan kalabalığın “tek bir kalp gibi çarpması” ifadesiyle aktararak, kamusal katılımın genişliğini ve düzenini ön plana çıkarmıştır. Gazetede yer alan anlatımlarda, tören boyunca yükselen sesler, alçaktan uçan tayyareler ve köprülerdeki yoğunluk, yasin kent mekânı içinde yaygın ve hareketli bir görünüm kazandığını ortaya koymaktadır. Atatürk’ün naaşının Sarayburnu’ndan Zafer torpidosu ile Yavuz zırhlısına, buradan İzmit’e ve ardından özel trenle Ankara’ya taşınan güzergâh, *Ulus*’ta mekânsal süreklilik vurgusuyla adım adım izlenmektedir. Yüz bir pare top atışı ile yabancı devlet gemilerinin ihtiram atışlarına yer verilmesi, törenin ulusal ve uluslararası boyutlarını görünür kılarken; İzmit’te tabutun karaya çıkarılması ve trenin geçtiği istasyonlarda toplanan kalabalıklar, anlatının İstanbul sınırlarını aşacak biçimde genişletildiğini göstermektedir. Haberdeki “Atatürk bizi yetim bıraktın” ifadesi ise millî yas duygusunun doğrudan bir ifadesi olarak yer almaktadır (“Ata Bugün Ankara’da”, 1938). Bu çerçevede *Ulus*, naaşın İstanbul’dan Ankara’ya naklini, zaman, mekân ve insan unsurunu birlikte ele alan bütünlüklü bir anlatı içinde aktarmaktadır.

4.1.9. Ankara Garı’ndaki Resmi Karşılama Töreni

Ulus gazetesi, 21 Kasım 1938 tarihli “Ebedî Şef Ankara’da” (1938) manşetiyle millî yas sürecinin merkezinin Ankara’ya taşındığını vurgulamıştır. Bu vurguya paralel olarak gazete, metinsel anlatımdan ziyade görsellere ağırlık vererek Atatürk’ün naaşının Ankara’daki konumlanışını ve törenin resmî boyutunu fotoğraflar aracılığıyla görünür kılmıştır.

Görsel 4: Atatürk’ün naaşı Ankara’da

Kaynak: 21 Kasım 1938, *Ulus* gazetesi

Gazete, karşılama törenini sıradan bir haber aktarımının ötesinde, ulusal hafızada yer etmesi amaçlanan tarihsel bir olay olarak sunmuş; metne kıyasla görsellere verilen belirgin ağırlık da bu sunum biçimini desteklemiştir. Yayımlanan fotoğraflar, cenazenin Türkiye Büyük Millet Meclisi

önünde kurulan katafalktaki duruşunu ve Yavuz zırhlısı üzerindeki tazim nöbetlerini belgelemektedir. Fotoğraf altlarında yer alan “Ebedî Şefimiz Büyük Millet Meclisi önündeki katafalkta” ve “Yavuz’da Ebedî Şefimiz Atatürk’ün cenazesi başında nöbet bekleyenler” ifadeleri, törenin devlet ve ordu tarafından düzenlenen resmî niteliğini açık biçimde yansıtmaktadır (“Ebedî Şef Ankara’da”, 1938).

Bir diğer yandan gazetenin, Ankara Garı’ndaki karşılamayı aktarırken seçtiği ayrıntılar, törenin yaşanışından çok düzenleniş biçimine odaklanmaktadır. Kronolojik bir aktarıma dayanan haberde, saat bilgilerine yer verilerek trenin Ankara Garı’na varışı, protokolün konumlanması ve törenin aşamaları sırasıyla betimlenmektedir. Anlatım boyunca “derin bir sessizlik” ve “ağır ağır” gibi ifadeler tekrar edilmekte; törenin ilerleyişi bu sözcükler aracılığıyla sunulmaktadır. Tabutun vagondan çıkarılışı, generaller tarafından top arabasına konulması, Türk bayrağıyla örtülmesi ve askerî düzen içinde Meclis binasına taşınması ayrıntılı biçimde tasvir edilmektedir. Haberde Cumhur Reis’inden Genelkurmay Başkanına, vekillerden mebuslara kadar devlet erkânının törendeki varlığı ve konumları tek tek sıralanmaktadır. Katafalkın Meclis binası önünde yer alışı, meşalelerin yanışı ve tabutun iki yanında tutulan nöbet düzeni de metinde açık biçimde betimlenen unsurlar arasında yer almaktadır. Haberde, cenaze töreni, Ankara Garı’ndan Meclis binası önüne uzanan mekânsal bir düzen içinde ve farklı görevli grupların eşlik ettiği aşamalarla aktarılmakta; törenin ilerleyişi, hareketler ve katılımcıların konumları ayrıntılı biçimde görünür kılınmaktadır (“Ebedî Şef Ankara’da”, 1938).

Gazetenin önde gelen yazarları tarafından kaleme alınan yazılar ise resmî törenin duygusal anlamını güçlendirmektedir. Falih Rıfkı Atay (1938b), “Son Günü” başlıklı yazısında, Atatürk’ün naaşının Ankara’ya getirilişini kronolojik aktarımın ötesine taşıyarak geri dönüşsüz bir kayıp duygusunu ön plana çıkarmaktadır. Tren istasyona girerken kullandığı “yalnız O, inmeyecektir” ve “Vatan toprakları üstünde son seferini bitirmiştir” ifadeleri, ölümün tarihsel bir kapanış olarak deneyimlenmesini sağlamaktadır. Benzer şekilde Hasan Âli Yücel (1938b), “Matem Günü” başlıklı yazısında Atatürk’ün ölümünü teselliye yer verilmeyen bir yas çerçevesinde ele almakta ve “Hiçbir teselliye yüz vermeden duyduğumuz bir acı” ifadesiyle bunu vurgulamaktadır. Yücel, TBMM binasının “türbe”, Dolmabahçe Sarayı’nın “sanduka” olarak adlandırılmasını işaret ederek, “onun yıkılmaz mezarı, bizim kalplerimizdedir” ifadesiyle Atatürk’ün hatırasının toplumsal hafızada kalıcı olduğunu vurgulamaktadır.

4.1.10. Ankara’daki Resmî Tören ve Atatürk’ün Geçici İstirahatgâhına Uğurlanışı

Ulus gazetesi, 22 Kasım 1938 tarihli sayısında Ankara’daki resmî cenaze törenini ve Cumhurbaşkanı İsmet İnönü’nün yayımladığı beyannamesini birbirini tamamlayan iki odak üzerinden sunmuş, ancak ağırlığı açık biçimde İnönü’nün beyannamesine vermiştir. Gazete, İnönü’nün “Büyük Türk Milletine” hitabıyla başlayan beyannamesinin tamamını herhangi bir kısaltma veya müdahale yapmaksızın yayımlayarak millî yasın resmî bir çerçevede aktarılmasını sağlamıştır. Beynamede, Cumhurbaşkanı İnönü’nün cenaze töreninde üstlendiği liderlik rolü, “Eşsiz kahraman Atatürk! Vatan sana minnettardır” ifadesiyle öne çıkarılmış ve bu sayede yeni liderin kurucu lidere sunduğu sadakat ve bağlılık vurgulanmıştır (“Büyük Türk Milletine”, 1938).

“Millî Cenaze Alayı” başlıklı haberde ise cenaze töreni kronolojik ve betimleyici bir yaklaşımla aktarılmıştır. Gazete, naaşın Ankara Garı’ndan alınarak Etnografya Müzesi’ne taşınmasına kadar olan süreci ayrıntılı biçimde ele almış ve törenin toplumsal, siyasal ve diplomatik boyutlarını bütüncül olarak sunmuştur. Halk “yaslı kalabalık” olarak tanımlanmış ve Makbule Hanım’ın derin bir hüznü

içinde milletin acısına ortak olduğu ifade edilmiştir. Törenin duygusal boyutu, resmi protokollerle iç içe ilerlemiş; Meclis üyeleri, devlet yetkilileri ve yabancı diplomatların saygı duruşları, tabutun top arabasıyla taşınışı ve bayrakla örtülmesi törenin resmî ve ritüel yönünü öne çıkarmıştır. Askerî birliklerin düzenli geçişleri ve halkın huşu dolu duruşu, törenin ulusal minnet ve bağlılığı görünür hâle getirmiştir (“Millî Cenaze Alayı”, 1938). *Ulus*’un ayrıntılı betimlemeleri, cenazeyi yalnızca bir matem olayı olarak değil, devlet otoritesinin, Cumhuriyet’in simgesel değerlerinin ve uluslararası diplomatik tanınırlığın bir araya geldiği, toplumsal ve millî yas pratiği bağlamında örgütlenmiş bir deneyim olarak okura aktarmıştır.

Sonuç

Bu çalışma, *Ulus* gazetesinin Mustafa Kemal Atatürk’ün vefatının ardından ilan edilen millî yas sürecini yalnızca bilgilendirici bir haber akışı olarak değil; kamuoyunun yas karşısındaki duygusal tutumunu yansıtan, bu kaybı devletin devamlılığıyla ilişkilendiren ve yasın ortak bir anlam çerçevesi içinde kavranmasını sağlayan bütünlüklü bir anlatı olarak sunduğunu ortaya koymuştur. Bu yönüyle elde edilen bulgular, Türk basınının Atatürk’ün vefatı karşısında geniş çaplı bir teessür yansıttığını belirten çalışmalarla (Akseki, 2016, s. 234; Çakır, 2007, s. 128; Üçüncü, 2013, s. 1212) örtüşmekte; ancak bu çalışmalardan farklı olarak söz konusu teessürün basın aracılığıyla nasıl yapılandırıldığına odaklanmaktadır.

Ulus, millî yas sürecini olayların ardışık aktarımıyla sınırlı tutmamış; yası toplumsal birlik, devletin devamlılığı ve Cumhuriyet’in kurumsal sürekliliğiyle ilişkilendiren bir kamusal temsil alanı olarak kurgulamıştır. Gazetenin yayın çizgisi, bireysel kayıp duygusunu aşarak yası ortak, düzenli ve kamusal bir tutuma dönüştürmeye yönelmiştir. Atatürk’ün Cumhuriyet ile özdeşleşmiş tarihsel bir figür olarak sunulması, yasın yalnızca duygusal bir tepki değil, aynı zamanda siyasal ve toplumsal bir sorumluluk olarak anlamlandırılmasına katkı sağlamıştır. Bu bulgu, Atatürk’ün “modern Türkiye’nin kurucusu” ve “dönüştürücü lider” olarak ele alındığını ortaya koyan çalışmalarla da örtüşmektedir (Çalık, 2002, s. 891; Devlet, 1999, s. 738; Uludağ, 2023, s. 119; Yılmaz ve Erkutlu, 2015, s. 2566).

Bu çerçevede yas, pasif bir bekleyiş hâli olarak değil; disiplin, düzen ve kolektif katılımı tanımlanan bir kamusal pratik olarak temsil edilmiştir. Millî yas anlatısının devletin sürekliliği vurgusuyla eş zamanlı biçimde kurulması ise gazetenin öne çıkan temel yönelimlerinden biri olmuştur. Atatürk’ün vefatı derin bir ulusal kayıp olarak aktarılırken, siyasal ve kurumsal düzenin kesintiye uğramadığına yönelik vurguların aynı anlatı içinde yer alması, kamuoyunda oluşabilecek belirsizlik ya da siyasal boşluk algısını dengeleyen bir sunum biçimine işaret etmektedir. İsmet İnönü’nün Cumhurbaşkanı seçilmesi ve cenaze törenlerindeki görünürlüğü, bu sürekliliğin somut bir temsili olarak kurgulanmıştır. Bu durum, Atatürk sonrası liderliğin önemine yapılan vurgularla paralellik göstermektedir (Sezan, 2023, s. 298; Uludağ, 2023, s. 118).

Öte yandan gazete, millî yas sürecini aktarırken yabancı devlet temsilcilerine, diplomatik heyetlere ve dünya basınının değerlendirmelerine geniş yer vererek, yası ulusal sınırların ötesine taşıyan bir anlatı kurmuştur. Bu yaklaşım, Atatürk’ün şahsında Türkiye Cumhuriyeti’nin uluslararası konumunu görünür kılarken millî yasın anlamını uluslararası tanınırlık ve meşruiyet bağlamında genişletmiştir. Nitekim İngiliz, Japon, Tatar, Alman, Macar ve Rus basınına odaklanan çalışmalar da Atatürk’ün ölümünün küresel ölçekte yankı uyandırdığını ortaya koymaktadır (Ağayev, 2010, s. 153; Çalık, 2002, s. 891; Çolak, 2003, s. 1016; Devlet, 1999, s. 742; Uludağ, 2023, s. 119; Yılmaz ve Erkutlu, 2015, s. 2564).

Gazetede cenaze törenleri ve halk ziyaretlerine ilişkin haberlerde mekân, kalabalık, sessizlik ve tören düzeni ön plana çıkarılmıştır. İstanbul'dan Ankara'ya uzanan cenaze süreci, ülke genelinde paylaşılan ortak bir yas atmosferi içinde sunulurken; düzen, disiplin ve kitlesel katılım özellikle vurgulanmıştır. Bu temsil biçimi, yasin kendiliğinden gelişen bir duygu hâinden ziyade kamusal alanda düzenlenen ve denetlenen bir süreç olarak kurgulandığını göstermektedir. Buna karşın, literatürde halkın cenaze törenlerine yoğun ve kendiliğinden katılımı Atatürk'e duyulan sevginin bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir (Uzun, 2009, s. 545). *Ulus* gazetesi ise bu katılımı yalnızca duygusal bir tepki olarak değil; düzen, disiplin ve kolektif birlik içinde gerçekleşen bir kamusal pratik olarak çerçevelemiştir. İstanbul'daki halk ziyaretleri sırasında yaşanan izdiham ve can kayıplarının dahi kargaşa olarak değil, halkın liderine duyduğu yoğun bağlılığın bir göstergesi şeklinde aktarılması bu yaklaşımın bir parçasıdır. Bu durum, gazetenin yas anlatısını kontrol altına alınmış ve anlamlandırılmış bir çerçevede sunduğunu göstermektedir. Bu yönüyle çalışma, literatüre önemli bir açılım sunmaktadır.

Sonuç olarak bu çalışma, *Ulus*'un millî yas sürecinde yalnızca bilgilendirici bir basın organı olarak değil; yasin toplumsal düzeyde nasıl yaşanacağına ve hangi anlamlar etrafında şekilleneceğine dair bir çerçeve sunan etkili bir aktör olarak konumlandığını göstermektedir. *Ulus* örneği, erken Cumhuriyet döneminde basının siyasal sürekliliğin sağlanması, toplumsal birlik duygusunun pekiştirilmesi ve kolektif hafızanın inşasında üstlendiği kurucu rolü anlamak açısından güçlü bir örnek sunmaktadır. Gelecek çalışmalarda farklı gazeteler üzerinden yapılacak karşılaştırmalı analizler, basındaki temsil biçimlerinin ortaklıklarını ve ayrışmalarını daha görünür kılabilir. Ayrıca okuyucu mektupları, hatıratlar ve arşiv belgeleriyle desteklenecek çalışmalar, millî yas anlatısına daha bütüncül bir perspektif kazandırabilir.

Extended Abstract

Atatürk's life spans a period deeply intertwined with the events of recent Turkish history (İnan, 1959, p. 1). Acting with the goal of establishing a new state with national characteristics on the ruins of the Ottoman Empire, which had been devastated by wars and largely lost its political existence as a result of invasions, Atatürk placed the idea of "creating a new history" at the center of his political action and took radical steps in this direction. In this process, he not only pioneered the establishment of a state, but also made possible the construction of a new historical order based on national sovereignty as the source of political legitimacy (Armaoğlu, 2023a, p. 35, 2023b, p. 233). In Ortaylı's words, "the life that began in Thessaloniki as Mustafa Kemal, son of Ali Rıza," has gained historical meaning and direction as the founder of the Republic of Turkey and Gazi Mustafa Kemal Atatürk (2018, p. 420). This statement is significant in that it shows how Atatürk's personal life story was transformed into a collective and founding historical narrative with the establishment of the Republic.

This study aims to reveal how Atatürk's death was covered in the *Ulus* newspaper and how the national mourning process was conveyed to the public. In the existing literature, press coverage of Atatürk's death has mostly been evaluated within a general framework by considering different newspapers together; the way in which the *Ulus* newspaper, which was directly related to the political power of the period and served as the official publication of the Republican People's Party, covered this process has not been specifically examined. Within this framework, this study examines the news, editorials, and commentaries related to Atatürk's death published on the front page of the *Ulus* newspaper between November 11 and 21, 1938, using descriptive analysis techniques. The study is limited to the *Ulus* newspaper; texts that constitute the continuation of the news items are included in the analysis. In this respect, the study contributes to the literature by revealing how Atatürk's death was covered in the Turkish press, specifically in the *Ulus* newspaper.

This study uses the *Ulus* newspaper as its primary source; data obtained from document analysis of the newspaper has been analyzed descriptively within the framework of the identified themes. News reports in the newspaper regarding Atatürk's death have been organized according to specific themes; the data has been processed within a systematic thematic framework. Where necessary, it has been supported by direct quotations. The main themes examined in the study are as follows: Atatürk's health in his final days; the announcement of his death and the first official statements; the reflections of national mourning in the newspaper and its public appearances; the institutional, ceremonial, and diplomatic construction of official mourning after Atatürk's death; international press and diplomatic messages; the opening of Atatürk's body for public viewing in Istanbul; the official farewell ceremony in Istanbul; the welcoming ceremony at Ankara Station; the official ceremony in Ankara and his transfer to his temporary resting place. Within this framework, how Atatürk's death was covered in the *Ulus* newspaper has been presented in a detailed and comprehensive manner.

The study is limited to the *Ulus* newspaper; other newspapers were not included in the evaluation. The analysis is limited to the news, editorials, and commentaries regarding Atatürk's death that appeared on the front page of the newspaper between November 11 and 21, 1938. Follow-up articles to the news items were included in the analysis when they appeared on other pages. The *Ulus* newspaper was chosen because it was founded by Atatürk during the National Struggle and later served as the official mouthpiece of the ruling Republican People's Party. Considering the newspaper's historical significance, the analysis examined how it announced and presented Atatürk's death to the public. In the existing literature, the *Ulus* newspaper has generally been used as a source alongside other newspapers of the period or examined within the scope

of general evaluations; this study, however, fills the gap regarding how Atatürk's death was announced or presented in the newspaper by addressing the independent and central role of Ulus on its own.

In conclusion, this study demonstrates that during the national mourning period, the Ulus newspaper positioned itself not only as an informative press outlet but also as an influential actor that provided a public framework for how mourning would be experienced at the societal level and what meanings it would take shape around. The example of Ulus provides a powerful and illustrative case for understanding the foundational role that the press played in the early Republican period in ensuring political continuity, reinforcing the sense of social unity, and constructing collective memory. Future studies comparing the national mourning process following Atatürk's death across different newspapers could contribute to a clearer understanding of the forms of representation and the commonalities and differences within the press. Furthermore, studies supported by reader letters, memoirs, and archival documents could offer a complementary perspective for understanding the social resonance of the national mourning narrative.

Kaynakça

- Ağayev, E. (2010). Atatürk'ün vefatının Sovyet basınında yansıması. *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 6(11), 131-156.
- Ahmad, F. (2019). *Bir kimlik peşinde Türkiye*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi.
- Akseki, C. (2016). Atatürk'ün ölümünün Türk ulusal basınına yansıması (1938-1939). *Belgi Dergisi*, (12), 202-236.
- Alpaslan, E. ve Kocaoğlu, H. (2022). Atatürk'ün vefatının Gaziantep ve Maraş kamuoyundaki yansımaları. *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 8(1), 216-247. doi:10.21551/jhf.1074128
- Ankara büyük yas içinde. (1938, 11 Kasım). *Ulus*. Ankara.
- Armaoğlu, F. (2023a). *Türk siyasi tarihi*. İstanbul: Kronik Kitap.
- Armaoğlu, F. (2023b). *20. yüzyıl siyasi tarihi 1914-1995*. İstanbul: Kronik Kitap.
- Ata bugün Ankara'da. (1938, 20 Kasım). *Ulus*. Ankara.
- Atamız. (1938, 16 Kasım). *Ulus*. Ankara.
- Atatürk için üniversite gençliğinin toplantısı. (1938, 13 Kasım). *Ulus*. Ankara.
- Atatürk'ün naaşları başında. (1938, 12 Kasım). *Ulus*. Ankara.
- Atay, F. R. (1938a, 11 Kasım). *Ulus*. Ankara.
- Atay, F. R. (1938b, 21 Kasım). Son günü. *Ulus*. Ankara.
- Atay, F. R. (2020). *Çankaya*. İstanbul: Pozitif Yayınları.
- Atay, F. R. (2025). *Çankaya*. İstanbul: Pozitif Yayınları.
- Aydın, M. ve Akseki, C. (2018). Türk ulusal basınına göre 1938'de Hatay ve Atatürk'ün ölümünün Hatay'daki yansıması. *Belgi Dergisi*, 2(15), 656-679.
- Başvekilimiz geldi vekiller heyeti toplandı. (1938, 11 Kasım). *Ulus*. Ankara.
- Bayram, İ. (2025). Atatürk'ün ölümünün The New York Times ve The Washington Post gazetelerinde yansımaları. *Vakanüvis—Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 10(1), 232-261. doi:10.24186/vakanuvis.1630782
- Belge, B. (1938, 11 Kasım). Acının manası. *Ulus*. Ankara.
- Benhür, Ç. (2018). Atatürk'ün vefatının Ukrayna basınına yansımaları. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (43), 369-383. doi:10.21563/sutad.510533
- Berkes, N. (2020). *Türkiye'de çağdaşlaşma*. (A. Kuyaş, Ed.). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Bütün cihan Türk milletinin matemine iştirak ediyor. (1938, 12 Kasım). *Ulus*. Ankara.
- Bütün Türkiye ağlıyor. (1938, 12 Kasım). *Ulus*. Ankara.
- Büyük kayıp dolayısıyla umumî acının tezahürleri. (1938, 16 Kasım). *Ulus*. Ankara.
- Büyük ölünün cenazesi bugün törenle İstanbul'dan kaldırılıyor. (1938, 19 Kasım). *Ulus*. Ankara.
- Büyük ölünün cenazesi önünde İstanbulun tazim geçidi başladı. (1938, 17 Kasım). *Ulus*. Ankara.
- Büyük şefimiz. (1938, 9 Kasım). *Ulus*, s. 1. Ankara.
- Büyük şefimizin sıhhatleri hakkında dün neşredilen resmî tebliğler. (1938, 10 Kasım). *Ulus*. Ankara.
- Büyük Türk milletine. (1938, 22 Kasım). *Ulus*. Ankara.
- Büyük yasımız ve dünya basını. (1938, 14 Kasım). *Ulus*. Ankara.
- Cansız, D. (2021). Atatürk'ün ölümünün Türk halkı üzerindeki tesirleri. *Mavi Atlas*, 9(1), 55-76.

doi:10.18795/gumusmaviatlas.825210

- Cenaze töreni Ankara'da 21 ikinciteşrinde yapılacak. (1938, 13 Kasım). *Ulus*. Ankara.
- C.H.P kamutay grubu toplantısı. (1938, 11 Kasım). *Ulus*. Ankara.
- Çakır, İ. (2007). *Atatürk'ün ölümünün Türk basınındaki yankıları*. (Yayımlanmamış yüksek lisans). Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Çalık, R. (2002). Atatürk'ün vefatı ve Alman basını. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 18(54), 875-902.
- Çeli k, M. B. ve Yazıcı, S. (2012). Yalan haberlerden gerçek haberlere: basında Atatürk'ün ölümü. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 5(5 Issue 6), 105-117. doi:10.9761/jasss_304
- Çolak, M. (2003). Atatürk'ün vefatı ve Macaristan'daki yankıları. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 19(57), 1009-1016.
- Devlet, N. (1999). Atatürk'ün ölümünün diasporadaki Tatarlar arasında yankılan. *Erdem*, 11(33), 735-741.
- Doğan, İ. (2019). *Ulu önder Atatürk'ün ölümünün, gazete manşetleri ve sayfa tasarımlarının bilgisayarda yeniden düzenlenmesi*. (Yayımlanmamış yüksek lisans). İstanbul, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dolmabahçe etrafında yaptığı tavaf. (1938, 13 Kasım). *Ulus*. Ankara.
- Dünya büyük yası paylaşıyor. (1938, 13 Kasım). *Ulus*. Ankara.
- Ebedi Atanın önünde. (1938, 18 Kasım). *Ulus*. Ankara.
- Ebedi şef Ankara'da. (1938, 21 Kasım). *Ulus*. Ankara.
- Giritli, İ. (1983). *Atatürkçülük Atatürk ilkeleri ve inkılap tarihi ders notları*. İstanbul: Filiz Yayınları.
- İnan, A. A. (1959). *Atatürk hakkında hatıralar ve belgeler*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- İstanbul'un hınçkırıkları. (1938, 14 Kasım). *Ulus*. Ankara.
- İzdiham yüzünden doğan facia. (1938, 19 Kasım). *Ulus*. Ankara.
- Kamutay'da Atatürk günü. (1938, 15 Kasım). *Ulus*. Ankara.
- Kılıç, S. (2013). Nazi basını Völkischer Beobachter'de Atatürk (1935-1938). *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5(1), 469-478.
- Koçak, C. (2016). *Tek parti cumhuriyet ve şefler*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Kurtarıcını ve en büyük evladını kaybettin – Türk milleti sen sağ ol. (1938, 11 Kasım). *Ulus*. Ankara.
- Lewis, B. (2020). *Demokrasinin Türkiye serüveni*. (E. Ermert ve A. H. Aydoğan, Çev.). Yapı Kredi Yayınları.
- Mango, A. (2021). *Atatürk / modern Türkiye'nin kurucusu*. (F. Doruker, Çev.). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Milli cenaze alayı. (1938, 22 Kasım). *Ulus*. Ankara.
- Milli cenaze töreni. (1938, 15 Kasım). *Ulus*. Ankara.
- Milli cenaze töreni başlıyor. (1938, 16 Kasım). *Ulus*. Ankara.
- Nabi, Y. (1938, 11 Kasım). Büyük yasımız. *Ulus*. Ankara.
- Neuman, W. L. (2022). *Toplumsal araştırma yöntemleri cilt 1*. (Ö. Akkaya, Çev.). Siyasal Kitabevi.
- Ortaylı, İ. (2018). *Gazi Mustafa Kemal Atatürk*. İstanbul: Kronik Kitap.
- Ortaylı, İ. (2019). *Türkiye'nin yakın tarihi*. İstanbul: Kronik Kitap.
- Öymen, A. (2020). *Bir dönem bir çocuk*. İstanbul: Doğan Kitap.
- Saat Kaç? (1938, 15 Kasım). *Ulus*. Ankara.

- Sarı, M. (2008). The Times gazetesi'ne göre Atatürk'ün vefatı. *sakarya üniversitesi fen-edebiyat fakültesi dergisi*, 10(1), 371-382.
- Sarıca, M. (1980). *Siyasal tarih*. İstanbul: Filiz Kitabevi.
- Sertel, S. (1978). *Roman gibi 1919- 1950*. İstanbul: Gül Matbaası.
- Sezan, C. S. (2023). Avustralya basınında Atatürk'ün vefatı. *Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(2), 289-303. doi:10.53586/susbid.1382689
- Tinal, M. (2008). Atatürk'ün İzmir ziyaretleri ve vefatının İzmir'deki yankıları. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 7(16), 19-33.
- Tinal, M. (2015). Atatürk'ün vefatının Bulgaristan kamuoyundaki yankıları. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 15(31), 245-267.
- Toksoy, N. (2006a). Atatürk'ün vefatının Balkanlar ve Ortadoğu basınındaki etkilerinin Türkiye'deki akisleri. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8(2), 175-210.
- Toksoy, N. (2006b). Avrupa gazetelerinde Atatürk'ün ölümüyle ilgili olarak çıkan haber ve yorumların Türk basınına yansımaları. *Atatürk Yolu Dergisi*, 10(37), 141-186. doi:10.1501/Tite_0000000057
- Tören programı hazırlandı. (1938, 14 Kasım). *Ulus*. Ankara.
- Türkiye Cumhuriyeti hükümetinin resmî tebliği. (1938, 11 Kasım). *Ulus*. Ankara.
- Tüylü Turan, E. (2019). İspanyolların gözünden Atatürk'ün vefatı ve cenaze merasimi. *Journal of History School*, 12(XXXIX), 176-201. doi:10.14225/Joh1567
- Uca, A. ve Ülker, A. (2018). Atatürk'ün ölümünün Alman basınına yansımaları. *History Studies International Journal of History*, 10(5), 1156-1166. doi:10.9737/hist.2018.629
- Uludağ, M. (2023). İngiliz basınında Atatürk'ün hastalığı, ölümü ve reformları. *Gazi Türkiyat*, (33), 103-130.
- Uran, H. (2017). *Meşrutiyet tek parti çok parti hatıralarım*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Uzun, H. (2009). Liderine ağlayan bir ulus: Atatürk'ün Ankara'daki cenaze töreni. *Atatürk Yolu Dergisi*, 11(43), 531-553. doi:10.1501/Tite_0000000302
- Üçüncü, U. (2013). Atatürk'ün ölümü ve cenaze törenlerinin Türkiye'deki yansımaları. *The Journal of Academic Social Science Studies (JASSS)*, cilt.6, s.7, ss.1185-1215. doi:10.9761/JASSS1815
- Ünal, T. (1977). *Türk siyasi tarihi 1700-1958*. Ankara: Emel Yayınları.
- Yabancı devletleri temsil edecek heyetler. (1938, 16 Kasım). *Ulus*. Ankara.
- Yetişgin, M. (2006). İngiliz The Times gazetesinin Atatürk'ün vefatı üzerine yaptığı haber, yorum ve yayımladığı Obituary. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(3), 371-382.
- Yetkin, Ç. (1983). *Türkiye'de tek parti yönetimi 1930-1945*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, U. ve Erkutlu, F. (2015). Atatürk'ün vefatının Japon basınına yansımaları. 10. Uluslararası Atatürk Kongresi Bildiriler Cilt III içinde (ss.2547-2576). 10. Uluslararası Atatürk Kongresi, sunulmuş bildiri, Ankara, Türkiye: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları. doi:10.51824/978-975-17-6044-9.25
- Yurdi gül, Y. ve Yoğurtçu, G. (2021). Atatürk'ün ölümünün Türk soylu ülkelerdeki basına yansımaları. 9. uluslararası Atatürk kongresi bildiriler içinde (ss. 1005-1028). 9. Uluslararası Atatürk Kongresi, sunulmuş bildiri, Amasya, Türkiye: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları. doi:10.51824/978-975-17-4794-5.32
- Yücel, H. A. (1938a, 11 Kasım). Güneş batı. *Ulus*. Ankara.
- Yücel, H. A. (1938b, 21 Kasım). Matem günü. *Ulus*. Ankara.

Zürcher, E. J. (2020). *Modernleşen Türkiye'nin tarihi*. (Y. Saner, Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.

Destekleyen Kurum/Kuruluşlar: Herhangi bir kurum/kuruluştan destek alınmamıştır.

Çıkar Çatışması: Herhangi bir çıkar çatışması bulunmamaktadır.